

גליון באר הכרעה

נערך ונלקט מתוך תוכן דברי שיחותיו של
מורינו הגה"צ רבי אברהם אלימלך בידרמן שליט"א

בשלה

מכון
באר
האמונה

תוכן הענינים

פרשת בשלח

א	וימתקן המים - המרידות עצמה מתוקה היא
ד	ויאמינו בה' - פרשת האמונה.....
י	הנני ממטיר - לכל בריה שבעולם, וכמה 'סגולות' לפרנסה.....
יב	אל דאגה - ע"י הראגה מפסיד הפרנסה.....
יד	אבן שישב עליה - כח התפילה.....
יד	ויאמינו - על כל יהודי להאמין בערך עצמו.....
טו	למען אנחנו - התרוממות ע"י הניסיונות.....
טז	איש אל אחיו - להחשיב איש את רעהו ולהיטיב לו.....
יז	ויטו שכבם - המטה שכמו לסבול תחת חברו ינצל מכל רע.....
יח	במצרים לא אשים עליך - מתנת ה'תשובה' ניתנה לכל יחיד מבני ישראל.....
יח	וצא הלחם בעמלק מחר - להלחם בעמלק הרוחה את התשובה למחר.....
יט	אשירה לה' - ענין קריעת הים ו'שבת שירה' עד עצם היום הזה.....
כ	שירו לה' - סגולת אמירת שירת הים בשמחה ובכוונה.....
כא	אילן אילן - מעלת וסגולת יום חמשה עשר בשבט.....
כב	לתנאו הראשון - כל הטבע משועבד לתורה ועמליה.....

באר הפרשה - בשלח - שירה

עזבם ה' לאנחות, ומהו חיוזקם - ע"ד מעשי אבותינו במדבר 'ויורהו ה' עץ וישלך אל המים וימתקו המים' - שנתגלה להם כי אותם מים בעצמם מתוקים הם, אלא שמתיקותם נסתרת עד שגילה להם הקב"ה מתיקותם - כיו"ב לדידן 'אדון עולם' עושה את כל המעשים, והוא מנהיג ומשגיח עליו בכל יום ושעה להיטיבו באחריתו, אלא שכעת הנו 'מסתתר' מעמו, יבוא הקץ ויתגלה אליו, וכשידע אל נכון כי הכל לטובה, מעכשיו כבר לא יהיו המים 'מרים' במרירות נוראה כ"כ, וכבר מעתה ימתקו המים".

וימתקו המים - המרירות עצמה מתוקה היא
בפרשתן (טו כג-כה) 'ויבאו מרתה, ולא יכלו לשתות מים ממרה כי מרים הם על כן קרא שמה מרה... ויצעק אל ה' ויורהו ה' עץ וישלך אל המים וימתקו המים'. הנה מסע זה שנסעו בני ישראל כאחד ממ"ב מסעותיהם במדבר מלמד לרבים מאחינו בני ישראל המתחבטים גם כן ב'מסע' ושמו 'מרה' ל"ע (ופעמים שהם מתעכבים ב'מסע' זה זמן ארוך מאד) כשהם מרגישים כי באו 'מים' עד נפש - כעין 'ולא יכלו לשתות מים ממרה כי מרים הם', ונראה לכל אחד מהם שבביכול

א. שמעתי לספר מעשה שהיה המלמדנו נפלאות בענין זה, וכך הווה, איש יהודי הדר בעי"ת וויליאמסבורג הלווה עשרת אלפים דאלער ארה"ב לידידו הדר בעי"ת בארא פארק, בהגיע זמן פירעון מצא הלווה תירוץ ודחה אותו בקש וגבבא, מחר... אתמול... פה... שם... נראה מה יהיה... וכך עברו זמנים, ימים ושנים כשהלה אינו משלם את חובו, ויהי היום, וזה הלווה מתקשר למלווה, ובתקיפות הוא אומר למלווה - איש מטיבו, בידי כרגע חמשת אלפים אם כה תעשה, שתבוא הנה לביתי באלו הרגעים תקבל אלו החמשת אלפים בתנאי שתמחול לי על החמשת אלפים הנותרים, המלווה שכבר כמעט בא לידי יאוש מכל עשרת האלפים החליט להציל לכל הפחות מחצית מהסכום, מיהר להכנס לרכבו ונסע במהירות עצומה (מופרזת) כשהוא מדליק את האורות של 'הצלח' הקבועות בגג הרכב, ולפתע, אויה, אחד ה'שוטרים' המשוטטים בכבישים עצרו, וכבר רצה להענישו בכפליים, על נסיעה במהירות מוגזמת, ועל ההשתמשות באורות ההצלח ללא שנקרא להציל חיים, בלית ברירה סיפר לו המלווה, האמת אגיד ולא אבוש, נסעתי כחסר דעה, רק מחמת שפלוגי חייב לי ימים ושנים עשרת אלפים, ועתה הציע לי מחצית מהסכום ומיהרתי שלא להפסיד את המעות, הסכים השוטר לוותר, אבל החליט לבדוק את הענין - האם אמת בדבריו, על כן נסע לאחורי המלווה, ובבואם לבית הלווה יצא השוטר מרכבו בטרם היה סיפק בידי המלווה לצאת מרכבו... ומיד פנה ללווה ושאלו, האם אתה חייב לו עשרת אלפים, הלה שחשב כי הוא 'נתפס' בידי השלטון נבהל מאנשי המשטרה, ומרוב פחד ענה, כן... לא... כן... אחזיר לו את כל העשרת אלפים עד הפרוטה האחרונה... וראו הכל בחוש, כי הרעה שהשוטר עצר אותו הייתה לו לטובתו להחזיר לו את כל החוב.

משל קדמון מספר על חתול שרדף אחר עכבר לאכול את בשרו, משראה זאת העכבר החל לברוח ממנו בכל כוחו. תוך כדי מרוצתו פגש בו הפיל ושאלו אנה הוא בורח, משסיפר לו העכבר דברים כהווייתן מיהר הפיל והשליך עליו רגבי עפר ובוץ עד שהוטמן כולו תחת החול, וכך משעבר שם החתול לא ראהו והמשיך בדרך מרוצתו ולא מצא מאומה. כשחזר החתול מרדיפתו בפחי נפש, הבחין ברגבי העפר המונחים על אם הדרך, ומשהתבונן הבחין שזנבו של העכבר מציץ מבין החרכים, מיהר וסילק מעליו את כל הבוץ ואכל את העכבר ולא השאיר ממנו שריד ופליט. וללמדנו בא, א. לא כל מי שמשליך עליך רגבי עפר ובוץ ומלכלך אותך מתכוון לרעתך, כי פעמים שהוא מציל את חייך. ב. לא כל מי שמנקה אותך ומסלק ממך את העפר והבוץ הרי הוא חפץ טובתך והצלחתך. כי פעמים שאינו אלא זומם להמיתך. כיו"ב לדידן, פעמים נראה לאדם שהקב"ה מכסהו ב'הר' של צרות, ובאמת אינם אלא לטובתו הגמורה והרי הוא מציל בזה את חייו. אין לנו אלא להתחזק באמונה שהכל לטובתנו הגמורה.

מצינו במשנת ה'חפץ חיים' (ח"ח עה"ת, וירא הערה ו) על הפסוק (תהילים לב י) 'והבוטח בה' חסד יסובבנו', כמו שהנחנו לחולה 'רפואה' (תרופה) שהיא מרה מאד, יעטוף אותה במעטה רך ונעים (קפסולה) בכדי שלא ירגיש החולה את המרירות שברפואה, כך נמי, בכל מיני 'מרירות' המתרגשים ובאים על האדם, יתעטף ויעטוף את הצרה בבטחון, ואז יומתק לו הכל, ולא ירגיש שום מרירות כלל.

שיחיש להם הקב"ה ויביא להם מים לשותות, אך זאת לא שיערו בנפשם, שיחפוך הקב"ה את המים המרים עצמם למתוקים, ויחיו נפשותם מאותם המים עצמם¹, כיו"ב בכל עת צרה וצוקה ברגע אחד יהפך הקב"ה ויראה המתייסר איך הכל היה לטובתו השלימה (ואף אם עדיין אינו רואה זאת בעיני 'בשר' יאמין בעיני ה'שכל' שכן הוא המציאות)².

ובמו שהקשו, מדוע נקבע שם המקום מרה, הרי לאחר הנס והפלא הגדול שנמתקן המים היה מן הנכון לכנות את המקום 'מתוקה'. ומבארים משם הרה"ק מקאז'מיר זי"ע, כי כששתו ממי מרה והרגישו כי מרים המה ואינם ראויים לשתייה, החלו זועקים לשמים, ומבקשים, אבינו שבשמים שלח לנו מים מתוקים להשקות עם רב. והיו מחשבים על ניסים גדולים ועצומים

ב. שמעו נא רבותי לחידוש דבר פלא שלמדנו במשנת הרה"ק ה'שפת אמת' זי"ע, כי הנה באופן הפשוט עד הלום ידענו כי מעשה ד'קריעת ים סוף' היה בזה שהקב"ה 'הפך ים ליבשה', כלומר, שסילק את המים מתוך הים, ולא זו בלבד שסילק המים, אלא אף גם זאת שלא נשאר המקום כמקום טיט ורפש, רק כמו שסידר בעל ה'הגדה' 'העבירנו בתוכו בחרבה' כמקום היבשה (-) כדי שלא יטנפו הם מנעליהם ובגדיהם בעוברם דרך הים), ולאחר שבנ"י עברו, חזרו המים ונעשה שוב 'ים', ובו נטבעו המצריים.

אבל, חידוש נפלא מצינו להרה"ק ה'שפת אמת' זי"ע (ליל ב' דפסח תרל"א) וז"ל, אלו קרע לנו הים ולא העבירנו כו' בחרבה כו'. פשוט י"ל כי ה' צריך להיות טיט עכ"פ. אך י"ל כי כתיב ויבואו בני ישראל בתוך הים ביבשה, כי זה עיקר הפלא מה שבנ"י הלכו תוך הים ממש וה' להם ליבשה. כי אם ה' מסולק מבחי' ים אין זה פלא כל כך כי ביד הקב"ה לעשות מים יבשה. אבל לחיבת ישראל עשה השי"ת שגם שיהי' בחי' ים ממש, מ"מ יהי' לבנ"י יבשה... וזה העבירנו בתוכו בחרבה.

וביאור הדברים, שהקב"ה הפך ושינה סדרי בראשית, ואותם המים נשארו על מקומם, ומ"מ הם היו כ'יבשה' עבור בני ישראל, וכלומר, נהפכו ממים רטובים ולחים למים יבשים, והוא ענין חדש שלא היה מימות בריאת העולם שנבראו מים יבשים (שמראיהם כמראה המים לכל דבר, אבל אין בהם כל לחלוחית לא טופח, ולא על מנת להטפח, הנוגע בהם נשאר יבש, העובר בהם אינו 'נטבע', גם השקוע בעמקי תהומות אלו המים נושם אוויר צח, אדרבה, אפשר לצעוד בתוך 'גלי הים הסוערים' בניחותא עקב בצד אגודל) ועי"ז עברו בנ"י בתוך הים כביבשה.

ומביא השפ"א הוכחה לדבריו, כי אם הקב"ה היה קורע הים לצדדים והופכו ליבשה (וכפשוטו של מקרא), אין בזה פלא גדול כל כך, כי ברור שביד בורא עולם לסלק המים ולעשות מים יבשה - הוא הביאם למקום הים והוא מסלקם משם, רק זה היה עיקר הפלא, שחידש דבר בטבע המים עצמם (כי בידו גם להפוך ולשנות את הטבע עצמו, ולא רק לעשות נס שלא כדרך הטבע - לסלק דבר שהיה במקום אחד ולהעמידם במקום אחר), ובזה מבאר את הכתוב 'ויבואו בני ישראל בתוך הים ביבשה', כי אכן, הם הלכו בתוך המים ממש, רק שנהפך להם ל'מים יבשים',

וזהו כלל גדול, חיזוק עצום לכל עניינינו אשר דימו אותם חז"ל להיותם 'קשים כקריעת ים סוף' - זיווגים, מצוקות עול הפרנסה, גלגולי חובות, וכל החוליים, קשיים ומצוקות שונות ברו"ג, עלינו להאמין, להיות סמוכים ובטוחים (כלשון הכתוב יד יג) 'התייצבו וראו את ישועת ה' אשר יעשה', כי בידו להפוך את הטבע עצמו, לייבש את המים, להוציאנו מצרה לרווחה ומאפילה לאורה משיעבוד לגאולה, כי הוא כל יכול, לרפא חולה חשור מרפא, להחיות מתים, להפוך לב אבן שלנו או של צאצאינו ללב בשר, לטעת חכמה ובינה במוח אטום וסתום, להפוך את המצוקה עצמה לרווחה, וכיו"ב בכל הטרדות והצרות האופפות האדם מכף רגל ועד ראש, את הכל יש בידו לסדר ברגע כמימרא באופן שלא יעלה כלל וכלל על הדעת, כי מי שאמר לשמן שידליק יאמר לחומץ וידליק, ועי"י שאנו בוטחים בו באמת ובתמים ומאמינים בו בלב ונפש ממשיכים שפע עצום של חסדים נגלים ונסים גדולים, אכ"ר.

ג. גם נרמז ענין זה בפרשתן (יד טו) 'מה תצעק אלי דבר אל בני ישראל ויסעו', רמזו בה צדיקים ללמדנו דעת בדרכי האמונה, שעיקר התכלית, לא יחשב האדם יומם ולילה לעשה כך ותבוא ישועתי מכאן בכך וכך, או לעשה דבר פלוני ואוושע בחמש מאות, באלף או בעשרת אלפי דולר וכיו"ב.... כי באמת אין האדם יודע מנין תבוא ישועתו - יעשה את שלו והקב"ה כבר ימצאהו להשפיע עליו שפע פרנסה וימלא אסמיו טובה, וכך רמז הרה"ק הרר"ב מפשיסחא זי"ע (הובא ב'שפתי צדיק' פסח עו) במאמר חז"ל (פסחים קיח.) 'קשין מזונותיו של אדם כקריעת ים סוף', כי ב'קריעת הים' אמר הקב"ה למשה 'מה תצעק אלי דבר אל בני ישראל ויסעו', ומבואר ברמב"ן (שם) שהיו כמה כיתות בין בני

אשר על כן, ברצות הקב"ה להורות לנו את הדרך
נלך בה בדרכי האמונה התמימה, קרא למקום
בשם 'מרה', למען יזכרו לדורות בכל עת צרה ומרירות
שהצרה עצמה היא היא עצם המתקנות. כי כל מה
דעבד רחמנא לטב עבד. ואף הצרות אינם אלא
מתקנות בעצם, אם אך יאמינו בה' 'תתגלה' להם
המתקנות. על כן קרא שמה מרה".
ומטעם זה הזכירו בני ישראל בשירתם (שמות טו ט)
'אמר אויב ארדוף אשיג, אחלק שלל תמלאמו'

ישראל שהציעו 'עצות טובות' כדת מה לעשות באותה שעה, יש מהם שאמרו להילחם עם המצרים, ואחרים אמרו
לחזור למצרים, עוד כת אמרה להיכנע תחתיהם עי"ש, ולכן אמר להם קוב"ה ויסעו - עזבו נא כל תחבולות ועצות
אשר בידכם והשליכו יהבכם רק על הבורא יתב"ש, ואנכי אעשה עמכם ניסים ונפלאות - שיקרע הים, והוא נס
חדש שלא היה לעולמים עד היום. כעין זה נמי ב'פרנסתו של אדם', כאשר יפסיק האדם לתת עצות כביכול לבורא
יתב"ש (ומדובר אף במי שמאמין כי מפתח הפרנסה ביד ה') - הנה אעשה עסק (ביזנעס) פלוני ומשם יתן לי השי"ת כך וכך
מעות, ומעסק אחר יתן לי כך וכך... אין לו אלא להשתדל' ולישא עיניו למרום בתפילה שיצליח ה' דרכו, אז יראה
ברכה והצלחה בכל מעשה ידיו, ויקבל שפע רב מידו הרחבה הפתוחה והמלאה.

מעשה נפלא הביא הרה"ק ה'שפע חיים' זי"ע (שפע חיים בשלח תשמ"ג), וז"ל, פעם דרש הגה"ק ר"ח וויטאל זי"ע
שכל אדם אשר ישם ה' מבטחו יזמין לו השי"ת כל צרכיו, אפי' שלא יעשה כל פעולה והשתדלות, בין שומעי
לקחו היה יהודי פשוט ותמים שהדברים נכנסו ללבו עד שקבל עי"ע מתוך אמונה תמימה שלא לעסוק יותר במסחר
אלא לעסוק בתורה"ק, הגויים שבאו לחנותו כהרגלם לעגו עליו לראותו לומד והשתוממו לשמוע שהפסיק לסחור
אלא בוטח בה', אחרי כמה ימים נכנס לחנותו גוי שהחזיק בידו פרווה (fur) כבדה שקנאה בסכום מועט ורצה למוכרו
ליהודי, והלה השיבו שהפסיק לסחור, גער בו הגוי, הניח הפרווה, ואמר הנני משאיר פרווה זאת בידך ולכשיזדמן
לך תשלם לי תמורתו, כי קשה עלי המשא של הפרווה הכבדה. משיצא הגוי מהחנות והיהודי רצה להניח הפרווה,
נקרעה הפרווה ונפלו מבין הקרעים דינרי זהב רבים ויהי לפלא... לאותו יהודי היה שכן שראה שאכן נתקיים בשכנו
מה שהבטיח ר' חיים וויטאל בדרשתו, אמר בלבבו שגם הוא יחדל מלהתעסק לפרנסתו, וכך יזכה גם הוא לפרווה
עם זהובים, ולא זכה... כעבור כמה שבועות הלך האיש לשאול את ר"ח וויטאל לפשר הדבר במה נשתנה הוא
מחברו, השיבו מהר"ח, חברך בטח בה' מבלי שיעלה על דעתו איך ישפיעו לו וסמך על הקב"ה, משא"כ אתה הרי
ציפית לפרווה וכאשר האדם יש לו עצות בנפשו אינו זוכה לישועת ה'.

ד. מפורשים הדברים במדרש (תנחומא כד) 'רבן שמעון בן גמליאל אומר, בא וראה כמה מופלאין דרכיו של הקב"ה
יותר מדרכי בשר ודם, בשר ודם במתוק מרפא את המר אבל הקב"ה במר מרפא את המר, ועל כן ציוה עליו
להשליך עץ מר לתוך המים (ונחלקו שם במדרש במין העץ) ודייקא על ידו נמתקו המים. ומעתה האדם המרגיש שנסתמו
דרכי הישועה בפניו, ומאין יבוא עזרי, ואינו רואה שום דרך טבעית שעל ידה תבוא הצלתו, הרי אל יאבד עשתונותיו
אלא יתחזק באמונה, שהרי אין מעצור לה' להושיע ברב או במעט, והיפלא מה' דבר כיצד ימשיך לו הישועה.
ומהאי טעמא הקב"ה ממתיק מר במר, למען נאמין בו שגם אם נראה בעליל בדרך הטבע שננעלו השערים, הנה
הקב"ה משדד המערכות וממתיק מר במר, ולהורות כן נקרא המקום בשם 'מרה' לזכרון עולם שממתיק מר במר
שלא כדרך הטבע כלל.

בדרך זה יש לבאר האמור בשירת הים 'אמר אויב ארדוף אשיג אחלק שלל תמלאו נפשי אריק חרבי תורישמו
ידי, נשפת ברוחך כסמו ים' (טו ט-י). שכבר עמדו המפרשים (עי' רמב"ן) לאיזה צורך נכתב מחשבת פרעה בתורה, עוד
צ"ב, מדוע סייע הקב"ה בידו לרדוף אחרי בני ישראל עד הים, ולא סיכל עצתו כבר בהיותו בארץ מצרים שלא
יוכל כלל לצאת ולרדוף אחריהם. אלא רצה הקב"ה להראות כוחו וגבורתו לחזק האמונה בו ית', ועל כן סייע ביד
פרעה לרדוף ולהשיג את ישראל חונים על הים, שעל פי דרך הטבע לא היה להם שום עצה ותבונה כיצד ינצלו
מידו, אלא שהקב"ה קרע את הים והעבירנו בתוכו למען נדע כי מי כמוהו באלים ה'. ולשם כך נכתב בשירה
מחשבתו הרעה ארדוף אשיג וכו', בכדי שנתבונן שהנה כבר היה פסע בינם לבין המות אך הקב"ה יכול להושיע את
האדם באופן שלא עלה כלל על דעתו.

ולא זו בלבד, אלא שלמפרע התברר שכל פעולות פרעה שרדף אחרי בני ישראל והשיגם חונים על הים, הם אלו
שקרבו אותו אל עונשו להיטבע בים ולקיים רצון השי"ת שאמר 'ואכבדה בפרעה', והרי שהקב"ה מסבב את הסיבות

באר הפרשה - בשלה - שירה

מושיע', כלומר אע"פ שאתה מסתתר, אתה הוא אלוקי ישראל שעשית עמהם כמה נפלאות ואתה מושיע בכל עת ובכל שעה, ועל ידי תשועתך רואים אותך בני אדם ואתה מתגלה להם ומכירים אותך. וגם כן בכאן על ידי מה שמחדש החדשים הוא מתגלה לבני אדם והוא כאילו מקבילין פניו, עכ"ל.

נפשי אריק חרבי תורישמו ידי', שלכאורה צ"ב, מדוע הזכירו דבר זה שלא במקומו, מה ענין 'ארדוף אשיג' - עת הצרה שקדמה לנס, להזכירה בעיצומה של שירה וזמרה בהודאה על הנס. וביארו צדיקים, שבאותה שעה נתעלו בני ישראל והשיגו שגם המרור והגלות לטובה היו, ובחלק מה'שבח' שיבחו גאולים על דברי האויב 'ארדוף אשיג', כי מאתו לא תצא הרעות".

ויאמינו בה' - פרשת האמונה

פרשה זו יפה נדרשת בעניני האמונה בה', תחילה במעשה דקריעת ים סוף - ויאמינו בה' (יד לא), והיו מראין באצבע 'זה קלי ואנוהו' (טו ב), לאחריו בפרשת המן 'הנני ממטיר' לכם לחם מן השמים' (טז ד) וראו הכל בבירור כי פרנסת האדם וכל הצטרכויותיו

ביוצא בדבר מצינו ב'רבינו יונה' (ברכות כא. מדה"ר) המבאר מה דאיתא בגמ' (סנהדרין מב.) 'כל המברך על החודש בזמנו כאילו מקבל פני שכינה'. וכתב וז"ל, מפני שהקב"ה אע"פ שאינו נראה לעין, נראה הוא על ידי גבורותיו ונפלאותיו, כענין שנאמר (ישעיה מו טו) 'אכן אתה קל מסתתר אלוקי ישראל

להביא לתכליתו, ואם נדמה לו לאדם שיש ביכולתו לפעול כנגד רצון ה' אך האמת היא שדווקא כל מעשיו הם המביאים ומקריבים לקיים עצת השם.

ה. וכך ביארו קמאי בפסוק (שמות טו כ-כא) 'ותקח מרים הנביאה אחות אהרן את התוף בידה... שירו לה' כי גאה גאה'. מדוע לקחה אותה הצדקת דייקא תוף להלל עמו לה' יותר משאר כלי זמר ככינור ועוגב או חליל. אלא, כי אופן הוצאת קול הנגינה מהתוף הוא על ידי הכאה, שמכים בו בחזקה ויוצאת ממנו שירה וזמרה בנעימה. כיו"ב באה מרים הנביאה ללמדנו ארחות חיים, שנדע כי דייקא ממקום ההכאה - ההסתרה, משם נשמעת שירת האמונה, אם אך יאמין האדם (המוכה) שהכל לטובתו השלימה. ושירה זו חשובה לאין ערוך אצל אבינו שבשמים.

מתאמרא בשם 'הנצי"ב' זי"ע על דברי חז"ל (מכילתא בשלה ג) בפסוק (טו ב) 'זה קלי ואנוהו', שהיו מראין באצבע, ראתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל בן בוזי', ולכאורה, מניין שגם השפחות זכו לגילוי שכינה, אולי מדובר מהצדיקים שבאותו הדור, שהם שבחו ורוממו 'זה קלי ואנוהו'. אלא ביאורו, כי האומר 'זה קלי ואנוהו' - אשבח ואפאר את הקב"ה רק בעת האורה, כשבידי להראות באצבע 'זה קלי', אינו אלא בדרגת 'שפחה' גרידא, כי העובד ה' מאמין בה' אף כשאינו נגלה בפניו, וגם כי אשבח בחושך ה' אור לי' (מיכה ז ח).

ו. פעם נענה אברהם לפני כ"ק האדמו"ר מסקווירא זי"ע, הנה באה לקראתנו 'שבת של פרנסה'... אמר לו הרבי שבת אמונה... כי כל הנאמר בה - קרי"ס, פרשת המן, מעשה עמלק, כל אלו סובבים סביב ציר אחד, והוא ה'אמונה בה', כי שלו הכל, הוא מושל בכל, ובידו לגדל ולחזק לכל, אין אדם נוגע במה שמוכן לחברו, ואין אדם משיג מאומה אם לא הוכרזו כן מתחילה בשמים, ואכן, ע"י האמונה יבוא לידי 'פרנסה טובה וכלכלה'.

אמנם, אף ששידד הקב"ה מערכות הטבע להביא את מצרים לידי השגת האמונה, אולם עלינו לזכור שלא תהא אמונתנו כאמונתם של מצריים, שכל זמן שלא מצאו עצמם בין הפטיש לסדן מצאו תירוצים מתירוצים שונים לומר שלא יד ה' היא המכה אותם, וכדבריו של הרה"ק הרר"ב מפשיסחא זי"ע (עיי' קול שמחה) עה"פ (יד כה) 'ויאמר מצרים אנוסה מפני בני ישראל כי ה' נלחם להם במצרים', שעד הנה עדיין הקשו את לבבם חרף המכות הקשות ויד ה' שהייתה בהם, במקניהם ובכל אשר להם, ועל הכל אמרו - אין זה אלא מקרה בעלמא ומשיבושי הטבע הוא, ורק עתה כשמצאו עצמם עומדים בתוככי נחשולי המים הקמים עליהם להטביעם הבינו שהנה יד ה' קמה בהם, ויענו ואמרו 'אנוסה' - הבה ננוס כי עתה כבר רואים אנו כי אצבע אלוקים היא, אלא ש'תשובתם' כבר לא נתקבלה. ללמדנו אורחות חיים להאמין מעיקרא בהשי"ת כי אדון הכל ריבון כל המעשים... והוא משגיח בהשגחה פרטית נפלאה ומדוקדקת בכל המתרחש בעולם, קטן כגדול.

ז. יש שרמזו בלשון הקרא 'הנני ממטיר לכם לחם מן השמים', ששפע הפרנסה דומה ל'מטר' הניתך מן השמים, מה המטר אי אפשר לשום בריה שבעולם לחזק ולהגביר את זרם וחוזק המטר, וכן להיפך - אין הדבר מסור בידי אדם להחליש את חוזק המטר, אלא הכל כפי שנקבע מן השמים, כן ממש היא הפרנסה - כל ההשתדלויות לא

בידי ה' הם תלויים ולא בידי בשר ודם כלל^ה, ושוב בסוף הפרשה - במלחמת עמלק, המטיל ספקות וקרירות

יועילו במאומה להרבות את שפע פרנסתו, וכן להיפך, אי אפשר לאדם להחליש או להפסיד פרנסת רעהו, אלא הכל יהא כפי שנקצב לו מן שמיא.

וכבר אמרו על מאמרם ז"ל (עי' תענית ח:) 'מאן דיהיב חיי יהיב מזוני' כי כמו שלגבי ענין אריכות 'חיי' של האדם ושאר בריות יחיה כל אחד בדיוק כפי שנקצב לו מן שמיא - לא רגע פחות ולא יותר, ואפילו המלך הגדול והעשיר הגדול ביותר אינו יכול להוסיף לעצמו על ימיו ושנותיו אפילו יום אחד או שעה קלה, כמו"כ א"א לשום אדם שבעולם לשנות את הנגזר עליו בעניין הפרנסה, ולא יועילו לו כל טצדקי שבעולם להוסיף אפילו פרוטה אחת על מה שנגזר עליו. וכן בשאר כל ענייני העולם, אין כח בשום נברא ונוצר לשנות כמלוא נימא מרצון ה', וכל השתדלותו להעביר את הגזירה לא תצלח בידו.

ח. ברם, בד בבד עם אמונתו - ואולי דייקא משום כן, יתפלל תמיד על מזונו, כי לגדולתה של התפילה על המזון אין חקר, ובפרט ידועה 'תפילה בציבור' כסגולה לפרנסה, וכן כתב הרה"ק ה'ישמח ישראל' זי"ע (מאורן של ישראל, אות שני"ח) באגרת הקודש משנת תרס"ז, וז"ל. ולמען לחזק את עמוד העבודה זו תפילה, אזהרתי גם על הסוחרים בפרנסתם, שיעשו חק קבוע לבל לשנות, שיבואו ל'בית החסידים' (לביהמ"ד) בוקר וערב להתפלל בציבור, ואף אם יצטרך להמתין זמן מה עד שיאספו המנין, ימתין וילמד דבר מה, והנני מבטיחם כי לא יפסידו עי"ז חלילה, אדרבה עוד יתברכו בשפע ברכה, ובזה ירגילו גם בניהם בחוב קדוש הזה לילך ב' פעמים ביום לבית החסידים, והנכנס לחנותו של בושם ריח טוב קולט עמו (עי' מדרש משלי פרשה יג).

אומר היה הרה"ק רבי דוד בידערמאן זי"ע שיש בזה סגולה לפרנסה בהרחבה שלא לחלוץ את התפילין דרש"י עד לאחר 'עלינו לשבח' שבשחרית

עוד סגולה מצינו, בדברי ה'חינוך' (מצווה ת"ל) 'מקובל אני מרבתי ישמרם קל, שכל הזהיר בברכת המזון מזונותיו מצויין לו בכבוד כל ימיו'.

עוד סגולה נאמר בה בפרנסה - ע"י קביעת העיתים לתורה, וכך כתב הרה"ק ה'דברי ישראל' (פרשת בחקותי בפי' הב') כי שניים המה שנקראו 'חק', התורה נקראת 'חק', וכן הפרנסה (ביצה טז. חק לישנא דמזוני), ומבאר כוונת הקרא - 'אם בחקותי תלכו', חקותי לשון רבים, כלומר שתקיימו שניהם גם יחד - שתעסקו במלאכת הפרנסה ובד בבד גם תקבעו עתים לתורה ותפילה אז 'ונתתי גשמיכם' - פרנסה הגשמית, 'בעתם' - בזכות העתים שאתה פונה לתורה ולתפילה... לא כמו שה'בעה"ב סובר שמפסיד פרנסתו ע"י העתים ההם, עכ"ל.

וכלומר, שרבים החושבים - אפילו מאלו הקובעים עיתים לתורה - שב'מסירות נפש' הם מקריבים מעצמם ומזמנם היקר, כלומר, שהיו יכולים להרוויח אז ממון רב, ואעפ"כ הם 'מקריבים' זאת למען התורה והתפילה. אבל טעות גדולה בידם, כי אדרבה 'קביעת עיתים' זאת היא זכות קיום פרנסתם, ודייקא בזכות 'עיתים' הללו פרנסתם מתברכת ומתקיימת בידם. ומאריך להסביר שלכן כתיב לעיל בסמוך לו (בסוף פר' בהר) 'ומקדשי תיראו', ותתפרש תיבת 'תיראו' מלשון ראיה, והיינו שעליהם להיראות בבית הכנסת ובבית המדרש. והנה, זה וודאי שאין המדובר במי שממילא בטל מן המלאכה, כי זו איננה רבואת שרואים אותו בבית המדרש, הרי ממילא אין לו מה לעשות עם יומו... אבל, אם בחקותי תלכו (חק מלשון פרנסה) - שמתוך עיסוקיו עוזב הכל ונכנס לביהמ"ד לתורה ותפילה, (וכלשונו של הדברי ישראל -) 'ונתתי גשמיכם בעיתם', בעיתים של הליכותיו לתורה ולתפילה ולא יפסיד. כי כמו שבראית הפנים בעליה ל'רגל' הבטיח הקב"ה (להלן לד כד) ולא יחמוד איש את ארצך בעלותך ליראות. כן יש לנו הבטחה בכל יום ובכל איש בהליכותיו 'ועליותיו' לבית הכנסת לתורה ותפילה, שעכשיו בגלות הוא כעין (בבחינת) עליה לרגל, עכ"ל.

איש יהודי היה בבני ברק ולו חנות של טפטים (Wallpapers) ברחוב הרב שך, אותו יהודי היה לו שיעור קבוע בפתגמי אורייתא בכל יום אשר ממנו לא זע אפילו לא בשעה מועטת, באחד הימים דקות ספורות לפני תחילת ה'שיעור' נכנס מאן דהו אל חנותו כשברצונו לקנות כמות גדולה של טפטים יקרי ערך, בעל החנות אמר לו שברגע זה ממש הוא חייב לסגור את חנותו על מנעול ובריה כי הגיעה שעת הלימוד, אם ירצה יבוא למחר בשעה מוקדמת יותר, הקונה ניסה בכל זאת להישאר בחנות וטען שהוא צריך את הטפטים באופן דחוף ביותר, משראה הלה שאותו קונה אינו מרפה ממנו אמר לו הישאר כאן ואני אנעל את החנות אחריך, ובעוד כשעה ומחצה, כשהשיעור יגמר אחזור ואערוך עמך את חשבונך, אמר לו אותו קונה, האמת אגיד לך שאין ברצוני לקנות כלל אלא באתי כשליח

באר הפרשה - בשלה - שירה

ממס הכנסה, לבדוק האם אתה מספר לרשויות המס על כל מה שהינך מוכר, אבל, עתה משנוכחתי לראות מקרוב את יושרך במסירות ללימוד התורה הקדושה ולקביעת עיתים לה, סמוך אני ובטוח שכל עסקיך ישרים וכבר אינך צריך בדיקה.

הנה אמרו חז"ל (אבות פ"ג מ"ז) 'אם אין קמח אין תורה', ומבאר ה'אור החיים' הקדוש (ריש בחקותי) אם 'אין קמח' שחסר לאדם שפע הפרנסה הרי"ז סימן ש'אין תורה' - שאינו עוסק בתורה. מעשה בבחור (שהחל לרדת מדרך הישר) שביקש לפתוח 'ביזנעס' (עסק) והוצרך לסכום מעות גדול, ויפן אל אביו, אנא ממך, הלווה לי כך וכך מעות... אמר האב, אם תניח תפילין בכמה ימים הקרובים אלווה לך את כל הסכום... ואכן הבן קיים בקשת האב והניחם ג' ימים בזה אחר זה... אמר לו האב בעזהשי"ת בתוך שבוע ימים אמציא לידך את כל הסכום, כעבור שבוע ימים פנה הבן לאב שיקיים הבטחתו, אמר לו האב אם תניח תפילין עוד חודש ימים אלווה לך המעות, ויהי כעבור חודש ימים שוב ביקשו הבן את המעות ושוב דחהו האב ב'פזמונו' - אם תניח תפילין במשך עוד ג' חדשים אלווה לך המעות, כן נשנה הדבר כמה וכמה פעמים עד שפקעה סבלנותו של הבן ושאל את האב וכי אתה עושה 'חוזק' (צחוק) ממני... אמר לו האב, מיד אחר ג' ימים הראשונים כבר הכנסתי את כל הסכום לכיס התפילין שלך... ולך מה אעשה איפה בני שפחזו יצרך עליך, ואינך פותח את כיס התפילין להניחם, כיצד תמצא את המעות... והנמשל מובן, כי 'המקבל עליו עול תורה מעבירין ממנו עול מלכות ועול דרך ארץ' (אבות ג ה) וכלומר, שאינו צריך לטרוח ב'דרך ארץ' להשיג פרנסתו, ואם אינו מוצא את הפרנסה הרי"ז סימן שכלל לא פתח את כיס התפילין - את הגמרא וכיו"ב... ע"כ לא מצא את כל המוכן ומזומן לו שם מבעוד מועד...

עד כאן הבאנו שנים מתוך ג' עמודי עולם, ואלו הן תורה ועבודה (תפילה), עתה שמעו נא לעמוד השלישי - גמילות חסדים ואחדות בין בני ישראל. וכן מצינו לה'רמב"ן על הפסוק (לעיל ג יד) 'אהיה אשר אהיה' - כשם שאתה הווה עמי כך אני הווה עמך, אם פותחין את ידיהם ועושין צדקה אף אני אפתח את ידי, שנאמר (דברים כח יב) 'פתח ה' לך את אוצרו הטוב'.

הרה"ק ה'בית אברהם' זי"ע דרש זאת בלשון הפסוק (במדבר יא ז) 'והמן כזרע גד הוא, ועינו כעין הבדולח'. כי ה'מן' היינו פרנסתו של אדם, וזהו אומרו והמן - הפרנסה תבוא לו לאדם כזרע ג"ד, כפי גמילות דלים שהוא עושה כי ב'זריעת הצדקות' מצמיח לעצמו כל מיני ישועות, כי השגת פרנסה באה על ידי שאיש לרעהו יעזור ולאחיו יאמר חזק. (וכבר איתא כן בדגל מחנה אפרים בפרשתו).

פעם אמר אחד מנכדי הרה"ק רבי יצחק מפשעווארסק זי"ע שהפסוק 'פותח את ידך' ר"ת של השם הקדוש פ-א-י, והוא אחד מהשמות המרמזים על ענין הפרנסה, נענה הרה"ק ואמר שהר"ת של אותיות אלו הוא - פארגינען א יודן (לשמוח כשיש לרעהו כל טוב), וכאומר בזה תריק על עצמך שפע פרנסה וכל טוב.

וכך אמרו חז"ל (עוקצין ג ב) אמר רבי שמעון בן חלפתא לא מצא הקב"ה כלי מחזיק ברכה לישראל אלא השלום שנאמר (תהלים כט יא) 'ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום'. ובמדרש (ויק"ר פר' צו ט) אמר רשב"י גדול השלום שכל הברכות כלולות בו... ה' יברך את עמו בשלום.

וכבר אמרו דמחלוקת אחת דוחה מאה פרנסות (של"ה מס' יומא דרך חיים אות מ"ד), ע"כ כל ערום יעשה בדעת, 'להשקיע' בהבאת שלום בינו לרעהו, כי 'השקעה' זאת וודאי תישא רווחים גדולים, ותתגדל פרנסתו בהרחבה גדולה 'מאה פעמים' ככה.

פעם התאוננו בני הבית של הרה"ק רבי משה בצלאל זי"ע הי"ד (אחיו של הרה"ק ה'אמרי אמת' זי"ע) על מחסור הפרנסה השורר בביתם. ענה רמ"ב ואמר, הדבר הראשון שעלינו להקפיד הוא שלא תתעורר חלילה קפידה ומחלוקת במחננו, כי מחלוקת אחת דוחה מאה פרנסות...

וכך ענה פעם יהודי שהיה עליו להתערב באיזה סכסוך שהיה נוגע לחייו ופרנסתו, ויתמחו האנשים מאד - מנין לו כוחות הנפש לשתוק להבליג ולא לקחת חבל ונחלה ב'מחלוקת' זאת, ויען האיש ויאמר, מרגלא בפומיה דאינשי וואס טוהט מען נישט פאר פרנסה... (מה לא יעשה האדם עבור פרנסתו), והרי רבים מבני האדם יחצו ימים יעברו נהרות וירחיקו נדוד לימים וחדשים להביא טרף לביתם, אף אני אעשה כן, בשתיקתי כעת הזאת, ולא אדחה 'מאה פרנסות' במחלוקת אחת...

וכבר אמרו בגמרא (ב"מ נט.) 'אמר רבא לבני מחוזא אוקירו לנשייכו כי היכי דתתעתרו', פירוש שסגולה לעשירות היא לכבד את אשתו, וצריך ביאור מה ענין זה לזה. ושמעתי לפרש, דהנה בעת שחטאו אדם הראשון וחוה בעץ

מצרים נסע אחריהם וייראו מאד ויצעקו בני ישראל אל ה', ומפרש ה' אלשיך' (בפרשתן יד ה) כי אין לקב"ה חפץ אלא שיהיו בני ישראל נכנעים לפניו ומכירין כי לעולם הם צריכים לחסדיו הגדולים ורחמיו המרובים, אם אך ישכחו לרגע מענין זה מיד 'והנה מצרים נוסע אחריהם', על כן משנעשה 'ובני ישראל יוצאים ביד רמה', ובתרגום 'ברמות רוחא', מיד נשלח פרעה להביאם להכנעה שיכירו שאין בכוחם להינצל מידו לולא ה' עזרתה לנו. אך משהכירו בזה - 'ויצעקו בני ישראל אל ה'' מיד בא להושיעם בענין שלא היה לפניו כמוהו

באמונתם של ישראל, 'והיה כאשר ירים משה ידו וגבר ישראל...' (יז יא), ואמרו (ר"ה כט). וכי ידיו של משה עושות מלחמה או שוברות מלחמה אלא לומר לך כל זמן שהיו ישראל מסתכלין בלפי מעלה^ט ומשעבדין את לבם לאביהם שבשמים היו מתגברים. אמנם בעת שנפלו ספיקות בליבם 'היש ה' בקרבנו אם אין' (יז ז) מיד 'ויבוא עמלק' (שם ח).

וכך מפרש ה' אלשיך' (בפרשתן יד ה) את הכתוב (יד י) 'ופרעה הקריב וישאו בני ישראל את עיניהם והנה

הדעת נתקללו שניהם, זה בקללת 'בזיעת אפך תאכל לחם' (בראשית ג יט), וזו בקללת 'והוא ימשול בך' (שם פסוק טז), ונמצא שניתן רשות לבעל למשול ולרדות באשתו ולהכריח אותה לכבדו ולשמשו כרצונו, ולכן אם מתנהג האיש כפי שורת הדין ועומד על שלו בכל תוקף מבלי לוותר כלום (ועומד שתישאר בקללתה), אף הקב"ה מתנהג עמו במדה זו וקללתו מתקיימת במלואה - 'בזיעת אפך תאכל לחם', אבל המתנהג בחסד וברחמים, ומיקל עליה מקללתה ואינו מושל עצמו עליה, יזכה שאף הקב"ה יקל עליו מקללתו שלא יצטרך להזיע כל כך בקללת הפרנסה, ויתעשר בהרחבה ובנקל.

עוד רגע אדבר לעם סגולה - סגולה לפרנסה טובה, הרה"ק הר"ן מלעכאוויטש זי"ע (הובא ב'דברי שמואל' ליקוטים אות ו) אמר על הפסוק (בראשית מט כ) 'מאשר שמנה לחמו והוא יתן מעדני מלך', שהנה עצם יום השבת קודש הוא כולו רוחני ואינו משפיע השפעות גשמיות, אך העצה לזכות לרוב טובה וברכה בהאי עלמא הוא לקיים 'תוספת שבת', ומרומז בפסוק הנ"ל כי האותיות שאחר אותיות א'ש'ר' הם ש'ב'ת' (אחר א'-ב, אחר ש'-ת, ואחר ר'-ש), וזהו אומרו מאשר - שהם האותיות הקודמות לשבת ומרמזו על השעות שקודמים ליום השבת, מהם נעשה שמנה לחמו יזכה לפרנסה מרובה ויטריפהו הבורא לחם חוקו בריוח ובכבוד, אך והוא היינו יום השבת עצמו יתן מעדני מלך - מעדנים רוחניים הנשפעים ביום קדוש זה בלי שיעור וגבול.

כה אמר הרה"ק רמ"מ מרימנוב זי"ע (עטרת מנחם בשם הגאון מפלונסק) על דברי חז"ל (שבת קיח). 'עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות', שהאדם העושה שבתו בעת שעדיין חול, בהוסיפו מחול על הקודש, נפתחין לו שערי פרנסה ושוב לא יצטרך לבריות.

וכפי שאמר הרה"ק מלעכוויטש זי"ע (מובא בספר 'תורת אבות'), לו היו הבעלי בתים שומעים לי, היו נוהגין בביתם 'תוספת שבת' כראוי, וממילא לא ידעו הפסד ומחסור בכל ימות השבוע.

וכך כתב בספר 'תולעת יעקב' (סוד השבת אות ו) שהמוסיף מחול על הקודש הרי הוא מרחיב בזה את גבולות הקדושה, וממילא ינהגו בו מן השמים במידה כנגד מידה וירחיבו לו את כל הצטרכויותיו בריוח, ועליו הכתוב אומר (תהילים קיט, מה) 'ואתהלכה ברחבה'.

ועתה בני שמור עצמך בקדושה ותזכה לשפע רב, וכך איתא מהר"ק ה'בית אברהם' זי"ע (בהעלותך ד"ה והמן) על הפסוק 'והמן כזרע גד הוא ועינו כעין הבדולח', המן זהו פרנסתו של אדם וכו', ועינו כעין הבדולח שהפרנסה הוא לפי שמירת טהרת העינים, וכל מה שממלא תאותו והנאתו מהסתכלויות אסורות וכו' עי"ז מנכים לו מפרנסתו. ומידה טובה מרובה כפי שימור עצמו תתרבה ותתגדל פרנסתו.

ט. והעיקר, שלא יסיח דעתו חלילה ולו לרגע אחד מקל חי. וכה רמזו (בנין שלמה משנת תרצ"ו, דרוש לחינוך הבנים) בלשון הכתוב במלחמת עמלק, 'והיה כאשר ירים משה ידו וגבר ישראל, וכאשר יניח ידו וגבר עמלק' (יז יא). ולכאורה עפ"י דקדוק הלשון, היה לו לומר 'דבר והיפוכו' - 'כאשר ישפיל ידו וגבר עמלק', שהרי השפלת והורדת היד היא היפך הרמת הידיים. אלא צריך לומר, שבכדי שיגבר ח"ו כוחו של עמלק, די בכך שיסיח דעתו, ויניח את ידיו מלהרימם ולהביט השמימה (ואין נצרך להשפלת ידיים דווקא). זוהי עבודתו של אדם בהאי עלמא - לישא עיניו למרום בכל עת מתוך אמונה טהורה - לדעת 'עזרי מעם ה' עושה שמים וארץ', ואז יושע בכל מילי דמיטב.

באר הפרשה - בשלח - שירה

'מחויז' לדרך הטבע' וקרע את הים והעבירים בחרבה
'ביבשה בתוך הים'.

רחמים על עצמם. ע"כ אמר למשה מה תצעק אלי,
אין הדבר תלוי בידי, כיון שמידת הדין מונעת אחרי
שאני ראויים לנס, ומה תעשה - דבר אל בני ישראל
- שיתעצמו באמונה בכל לבם, ויסעו אל הים קודם
שיחלק - על סמך הבטחון שייעשה להם נס, ובאמצעות
זה תתגבר עליהם מידת הרחמים... כי גדול הבטחון
והאמונה הלז להבריעם למזבח, ותמצא שכן היה'.

ובן איתא מהרה"ק ה'קדושת לוי' זי"ע בפרשתן על
הפסוק (טו א) 'אז ישיר משה ובני ישראל את
השירה הזאת, וברש"י, על לשון ישיר שהוא לשון
עתיד, כלומר שהיו בטוחים שיעשה להם נס, ונחשון
שקפץ לים זה בא לו מחמת שבטח בחסדי השם יתברך
ובנפלאותיו, שבוודאי יעשה נס לבניו רחומיו, לכן לא
חשש מלקפוץ לתוך הים. והאמין שבנ"י ישירו את
השירה הזאת, וכדברי רש"י על הפסוק (טו ב) 'ותקח
מרים הנביאה אחות אהרן את התוף בידה ותצאן -
מובטחות היו צדקניות שברור שהקב"ה יעשה להם
ניסים והוציאו תופים ממצרים' [וכן הוא גם ברש"י על
הפסוק (תהלים קיד ב) 'היתה יהודה לקדשו' כו', שמרוב
בטחונם ירד נחשון לתוך הים קודם הבקיעה], ולזאת
כיוון רש"י בפסוק 'מה תצעק אלי, כדאי האמונה
שהאמינו ב'. נמצינו למדים שכל אותו הנס בזכות
האמונה בא להם.

ודע, כי גדולה מעלת האמונה עד אין חקר, ואפילו
רגע אחד של אמונת האדם בעולם הזה חשוב
וחביב מאד בעיני הבורא יתב"ש. וכדרך שמצינו ב'אבן
עזרא' (פירוש האריך) על הפסוק בפרשתן (יד ד) 'וידעו
מצרים כי אני ה'', דלכאורה צ"ב, והרי 'מצרים' הללו
עומדים כעת למבוע בים, ומהו 'וידעו מצרים'. אלא,
דקאי על המצריים שנותרו במצרים, וגם על אלו
הנמצאים בים קודם מותם, גם הם 'וידעו מצרים כי
אני ה' - באותם הרגעים קודם שימותו. פוק חזי כמה
שידד הבורא מערכות שמים וארץ, והכל בכדי להחדיר
אמונה בה' באותם כופרים נאלחים אף לרגע אחד.

על כן, גדול כוחה של אמונה להחיש ישועתו, ולהריק
עליו שפע רב בניסים גלויים, וכדכתיב בפרשתן (יד
טו) 'מה תצעק אלי'. והקשה באור החיים הק', וקשה,
ולמול מי יצעק אם לא אל ה' אלוהיו, ובפרט בעת
צרה כדכתיב (יונה ב ג) 'קראתי מצרה לי... ומבאר
האזה"ח שהרי באותה שעה היו ישראל נתונים בדין
'מה אלו אף אלו' (שמו"ר פכ"א), והוצרכו ל'רחמים'
מרובים. ואף שרצה הקב"ה לזכות את ישראל בדינם,
להתנהג עמם במידת הרחמים ולעשות להם נס ופלא,
אבל, לא הייתה להם כל זכות ומצוה לעורר עי"ז

י. ובכוח האמונה יומתק מצבו, ויביא על עצמו טובה וברכה מתוך חסדים מגולים, וכמו שאמר הרה"ק ה'דברי
שמואל' זי"ע (בפרשתן) בביאור הכתוב (יז יב) 'ויהי ידיו אמונה', שכשם שהאדם פועל 'בידיו' כל אשר יחפוץ עשות,
כך בכוח האמונה לשדד ולשנות את כל מעמדו ומצבו. וז"ל, מי שיש בו אמונה אמיתית נעשית אמונתו אצלו כיד
ממש, כדרך שהאדם מסוגל לפעול בידיו כרצונו כך פועל הוא באמונתו. וזה היה כוחו של הס"ק מלכוביץ' זי"ע
שפעל ישועות בקרב הארץ, כי היה גבוה מאוד במדרגה זו של אמונה, וכל יהודי שבא לפניו היה משריש בלבו
אמונה בהירה כל כך, עד שבכוחה נעשו כל המעשים והמופתים למעלה מדרך הטבע. 'עד בא השמש', הכח הזה
לפעול על ידי אמונה יתקיים ויהיה נמשך עד בא שמש משיח צדקנו. עכ"ל.

וכה מסופר על הרה"ק מלעכוויטש זי"ע, 'מעשה והביאו אל מעונו בלכוביץ' יהודי מתושבי הכפרים הסמוכים
שנשברה רגלו באופן קשה, ציוה מרן ז"ל שיכניסוהו אליו בין מנחה למעריב וישכיבוהו על גבי מיטה שניצבה בחדרו.
עשו כדבריו ונכנס הוא ז"ל אל החולה ואמר לו, אמור אחרי 'אתה גיבור לעולם ה' מחיה מתים וכו' סומך נופלים
ורופא חולים וכו' עד ברכת מחיה המתים', אח"כ שאל אותו אתה מאמין בכל זה, והשיב החולה הן, אך מרן ז"ל
גער בו 'דובר שקרים לא יכון לנגד עיני', אמור שנית אתה גיבור וכו', ושאל אותו שנית אתה מאמין והשיב החולה
הן, אך מרן ז"ל גער בו כבתחילה, וחזר איתו פעם שלישית עד שהחולה צעק בכל כוחו אני מאמין בכל זה, אני
מאמין. מיד ציוה עליו שירד מן המיטה והנה רגלו בריאה כמאז ומקדם, אך כדי שלא יתפרסם הדבר אמר מרן
ז"ל שישאוהו לאכסניא ושם ישכב עוד יממה, ואמרו ששכיבתו ביום זה הייתה קשה על החולה ביותר אחרי שכבר
הבריא לחלוטין' (הובא בתורת אבות, מעשי אבות נה).

רעין דלא מתפרשין² עי"ז יבוא בנקל לקיים מצוות 'ואהבת לרעך כמוך', כי כל מה שיראה אצל חברו לא יקנא בו, ואפילו יעשה לו חברו איזה השגת גבול, כגון אם הוא חנווני וחברו יעשה ג"כ חנות מאותו מסחר אצלו לא ירע לבבו עליו כלל, כי יהיה נשרש באמת בלבו שאין זה חלקו, ומה שקצוב לו מן השמים - עליו אין להוסיף וממנו אין לגרוע.... ולכך אמר השי"ת 'הנני ממטיר לכם לחם מן השמים' - פירוש, הנני בעל היכולת להמטיר לכם לחם ב'פעם אחת' שיספיק לכם לימים רבים, ואעפ"כ אינני נותן לכם רק על פעם אחת 'ויצא העם ולקטו דבר יום ביומו' - כדי לקבוע בלבם מידת האמונה והביטחון, למען ידעו שמי שברא יומו ברא פרנסתו. וזהו שאמר 'למען אנסנו', פירוש, (לנסותם) אם ישימו לב להבין שהחריצות בעניני עולם הזה לא תועיל לו כלום כמו שנאמר (שם יח) 'וימודו בעומר ולא העדיף המרבה והממעיט לא החסיר', אזי ממילא ילך בתורתי - גם יראתם ועבודתם תהיה

ביאור נפלא מבאר הרה"ק רבי מנחם מענדיל מרימנוב זי"ע (אילנא דחיי בשלח ד"ה ויאמר ה') על הפסוק בפרשתן (טו ד) 'ויאמר ה' אל משה הנני ממטיר לכם לחם מן השמים ויצא העם ולקטו דבר יום ביומו למען אנסנו הילך בתורתי אם לא'. וז"ל. וב'ספר הישר' לרבינו תם כתב שעיקר מכל המידות טובות הוא האמונה והביטחון, היינו שיאמין באמונה שלימה שהבורא יתב"ש הוא המנהיג ומשגיח בכל עת ורגע, ונותן לכל אחד די מחסורו, ואין שום אדם יכול לגעת במה שמובן לחברו אפילו במלוא נימא. ועי"ז יבוא לביטחון, שלבו יהיה נכון ובטוח בה' שכל המובן לו מהשי"ת יבוא לידו ממילא בלי שום מורח"א ולא יבלה ימיו בטרדות והבלים להרבות הון ולהעשיר, כי הוא מאמין ומובטח שאין ביכולתו כלום, רק מה שקצוב לו מן השמים כן יהיה, לא פחות ולא יותר.

בהמשך דבריו כתב הרה"ק מרימנוב, ואחר שיהא מושרש בלבו האמונה והביטחון שהם תרי

יא. איתא ב'רבינו בחיי' (טו ד) דלכן הוריד הקב"ה לבני ישראל את המן בשכבם על מיטתם מבעוד ליל, והיו משכימים ומוצאים מזונותיהם מוכנים בלא כל טורח, ללמדם כי ההולך בדרכי ה' ימצא את מזונותיו ללא כל טרחה ויגיעה. ובזה מבאר הכתוב (תהלים קכז ב) שווא לכם - לכל אלו המדמים לנפשם כי מזונם ופרנסתם תלויים בידם, ולכן הם משכימי קום מאחרי שבת ועמלים עד הערב ואף עד חצות ליל, לאגור את הממון לקנות את אכלם, כי הלא כן יתן לידידו - ידידי ה' המאמינים בו, בעת השינה - ללא עמל וטורח לריק, ואין האדם עושה כי אם את הפעולות אשר הבורא ציווהו עשות - כחובת ההשתדלות.

אבל, אין בכוונת הדברים לגרוע מעניין ההשתדלות, שהרי בוודאי היא חוב גמור, אלא שאסור ל'משתדל' לשכוח שההשתדלות היא גזירת שמים, ואין כל שייכות בין כמות ההשתדלות לבין התוצאה - כמה ממון יבוא לידו, ולעולם לא ירוויח אם יכביר בהשתדלות, ובפרט אם היא על חשבון ה'רוחניות', כקביעת עתים לתורה או תפילה בציבור. ידוע משלו של הגה"ק ה'חפץ חיים' זי"ע למי שברשותו חבית מלאה יין בדופן החבית קבוע ברזא (ברז), הלה שרצה להרבות את יינו, בא והתקין עוד ברזא בצדו האחר של החבית, מתוך דמיון שיתרבה יינו עי"ז... כן ממש הוא האדם המוסיף להתאמץ ב'שעות נוספות' ויגיעה יתרה בעמל הפרנסה, ואינו משכיל שהפרנסה כולה משמים היא קצובה, וכל תוספת השתדלות כמוהו כתוספת הברז בחבית היין.

מאידך, אין לו לאדם להתעלם לגמרי ממידת ההשתדלות (בפרט כשהיא באה כ'תירוץ' על עצלות וכי"ב...) וכאותו אדם בירושלים שבין החומות שהיה רעב ללחם ואין בידו אפילו שווה פרוטה לקנות בה אפילו מעט לחם צר ומים לחץ, והיה הלה מסרב לעשות את ההשתדלות המוטלת עליו - לפשוט את ידו או ללכת לאכול בבית התמחוי, עד שנפח את נשמתו מרעבונו, והיו הבריות מרננים ואומרים 'הרי זה מת ממצוקת הרעב'. מששמע זאת הרה"ק רבי מנחם נחום מראחמיסטריווקא זי"ע השיב ואמר, 'לא הייתה מיתתו מיתת רעב והצמא, אלא מיתת כבוד ובושה... שלא מת אלא מפני שלא היה נאה לו להושיט את ידו ולבקש מעט עזר וסעד'.

יב. הנה מדרך העולם, כאשר ישאל איש לרעהו אם מאמין בחי העולמים ישיב לו - מדוע תחשדני והרי על כולנו אמרו חז"ל (שבת צז). 'ישראל מאמינים בני מאמינים'. אך אם ישאלוהו האם נפשו שלווה ובטוחה שהבורא ימציא לו כל הצטרכויותיו, יענהו האיש בשפה רפה הלוואי שאזכה לבוא למידה זו. והאמת שאדם זה סותר את עצמו, כי האמונה והביטחון תלויים זה בזה, שהמאמין באמונה שלימה שהבורא ית"ש מנהיג לכל הברואים הריהו 'בטוח' בו שיספק לו צרכיו, ואם אינו בוטח באמת ובתמים נראה שחסר ביסוד האמונה.

לא ישישנו, אלא יכלכל כל איש כפי צרכו^י. והנה במדרש אמרו (תנחומא, בשלח) 'כל מי שיש לו מאכל היום ואומר מה אוכל למחר, הרי זה מקטני אמנה' ובפשטות הכוונה שחסרון אמונתו ניכר בעצם דאגתו 'מה יאכל למחר'^י. אך בעלי אמנה דקדקו לומר, שחסרון אמונתו אינו דייקא בדאגת המחר, אלא בכך שהוא מרגיש שיש לו היום, כי אם הייתה אמונתו שלימה, היה מבין שאין לו משלו ולא כלום, ואף בזה היום אין לו לחם לאכול, אלא כל מזונו בא לו מידי שמים, וא"כ מה לי היום ומה לי למחר^{טו}.

שלימה, ויקיימו כל התורה. וזהו שאמר (תהלים קיט פו) 'כל מצותיך אמונה' שמי שיש לו אמונה וודאי יקיים את כל המצוות כתיקונם, כי האמונה היא אות גדול על קיום התורה, עכ"ל.

הנני ממטיר - לכל בריה שבעולם, וכמה 'סגולות' לפרנסה בפרשתן (טז ד), 'ויאמר ה' אל משה הנני ממטיר לכם לחם מן השמים', אתה הראית לדעת שכל הצרכויותיו ופרנסתו של אדם בידי שמים הם, והקב"ה הוא הזן ומפרנס מקרני ראמים ועד ביצי כינים ובוודאי

יג. איתא מהרה"ק ה'נועם אלימלך' זי"ע (ד"ה ויאמר) הנה כתיב 'הנני ממטיר לכם לחם מן השמים ויצא העם ולקטו דבר יום ביומו', שאמר הקב"ה למשה, הנני מוכן להיות ממטיר לכם לחם ולהשפיע פרנסה מן השמים, אך מאחר שיצא העם ולקטו, ר"ל שהמה מחוסרים בטחון ויצאו מגדר נכון, על כן ולקטו דבר יום ביומו, שצריך לצאת לפרנסתו מדי יום, וזל"ק: שהשי"ת אומר מה שאתם אומרים שצריכים לפרנסה אני תמיד בכל עת מוכן ומזומן לפרנס ולתת לכל איש מידי יום ביומו פרנסתו בשמים. ויצא העם ולקטו וכו', פירוש אך כשאדם הוא מחוסר הבטחון ויוצא מגדר הנכון והראויה לבטוח בה', לכן ולקטו דבר יום ביומו - צריך להתחדש אליו הלקיטה מחדש, כי אם היה בוטח בלב נאמן היתה פרנסתו מזומנת לו שלא בצער ועבדות כלל, כי אם כמטר הזה ההולך שלא ביגיעה. עכ"ל.

יד. ביאור נפלא ביאר בה ה'רבינו בחיי' בפרשתן (טז ד, ד"ה ויצא העם), וז"ל. 'כי האומר כן (בדאגתו, מה יאכל למחר) מראה בעצמו שאין בטחונו אלא במה שרואה תחת ידו, ועל כן הוא מקטני אמנה, לפי שעקר האמונה להאמין מה שאין אדם רואה שיתלה בטחונו בבעל הרחמים שבראו ואת יומו שירחם עליו ויתן לו פרנסתו'.

וכן כתב הנצי"ב ב'העמק דבר' על הפסוק בפרשת עקב (דברים ח ג) 'ויענך וירעבך ויאכלך את המן... למען הודיעך כי לא על הלחם לבדו יחיה האדם כי על כל מוצא פי ה' יחיה האדם', ומבאר, שהרגיל הקב"ה את ישראל בעינוי זה, שהולכים ארבעים שנה במדבר באופן שלא ראו לעיניהם מהו מקור פרנסתם, ורק נתן להם את המן, ללמדם לדורות עולם, שהרי יהיו כמה עתים שלא תהיה שום תקוה להשיג לחם, וח"ו יאבדו בני ישראל כל תקוה לחיות על הארץ ויתייאשו לגמרי, לזה הקדים הקב"ה ליתן להם כח ועצמה שידע שהם מתפרנסים ממוצא דבר ה', ואין פרנסתם תלויה כלל במעשי ידיהם, ומסיים שם הנצי"ב, וזהו תועלת נפלא בימי הגלות.

טו. מתאמרא משם הרה"ק ה'ישמח ישראל' זי"ע שחמשה עשר בשבט הוא 'ראש השנה לאילן' (ר"ה ב), כי אז הוא זמן ה'חנטה' בפירות האילן (שהפירות מתחילין לצמוח), ויש לחשוש שמא יבוא בעל העץ לידי התפארות לאמר, הנה כוחי ועוצם ידי עשו לי את החיל הזה, ע"י עבודתי ויגיעתי בשדה גדלים הפירות, על כן נקבע יום זה לראש השנה, להזכיר לו לאדם את 'ראש השנה' שאז כל באי עולם יעברון לפניו כבני מרון והכל נקבע ונקצב להם בו ביום, וכל מעשה ידיו אינם אלא השתדלות גרידא, אך חס מלומר שהם המביאים לו את השפע. ובאופן אחר אומרים לו לאדם, בחמשה עשר בשבט הוא ר"ה לאילן, שבזמן החנטה לא יתפאר לומר כי תלוי במעשיו אלא יזכור את הראש השנה לאילן - שכבר נקבע כל העובר על האילנות בעצרת שאז נידונים על פירות האילן (ר"ה טז).

יש להסמיק דברי הרה"ק ה'חידושי הרי"ם' זי"ע (ספר הזכות, שלח בדיבור הראשון) המבאר את דברי התוס' (שבת לא. ד"ה אמונת) 'אמונת זה סדר זרעים - שמאמין בחי עולמים וזרע'. ולכאורה צ"ב, דבפשטות נראה דאדרבה זה שאינו עוסק בעבודת השדה מאמין הוא יותר מהעוסק, אלא מבאר ה'חידושי הרי"ם', שיותר נחשב כמאמין מי שעוסק ביגיע כפו לצורך פרנסתו, ובכל זאת מכיר ויודע באמונה שלימה שלא עבודתו ויגיע כפיו מביאה לו את טרפו וטרף ביתו, וכן בשעת נתינת הזרע באדמה מאמין ויודע שלא נתינת הזרע באדמה גורמת לצמיחת הזרעים, אלא 'מאמין הוא בחי עולמים' ותולה עצמו בחסדי השי"ת, שהוא המצמיח את הזרע, והוא הזן ומפרנס מקרני ראמים ועד ביצי כינים, ולכן רמזו 'אמונת - זה סדר זרעים' (שבת לא). שדייקא בזמן ההשתדלות והזריעה נחשב האדם 'מאמין' אם עדיין הוא סמוך ותלוי בה' ולא במעשי ידיו.

והטעם, כדכתב חז"ל (פס"ד) שהוא כדי שיאמין האדם שכל מזונותיו באים בהשגחה מלעילא". הוסיף ה'משנה ברורה' (פס"ג) להורות שריבוי ההשתדלות לא יועיל מאומה (ורק על ידי ה'תפילה' בכוחו לשנות הנגזר י"). וכך היה במן 'המרבח לא העדיף והממעט לא החסיר' י", וסוף דבר העלה כל אחד בידו 'עומר לגולגולת' כמו שנקצב לו מן השמים. ומוזה ילמד האדם שריבוי ההשתדלות לא יתן לו ולא יוסיף לו מאומה, ולא

נפסק ב'שולחן ערוך' (א ה) 'טוב לומר (בכל יום) פרשת העקידה ופרשת המן' י", וכתב ה'רבינו בחיי' (טז) וקבלה ביד חכמים, כי כל האומר פרשת המן בכל יום מובטח לו שלא יבוא לעולם לידי חסרון מזונות. אף ב'תשב"ץ' (רנ"ו) כתב בשם הירושלמי כל האומר פרשת המן בכל יום מובטח לו שלא יתמעטו מזונותיו, והוסיף ה'תשב"ץ' - ואני ערב', והיינו שיזכור תמיד לאן עליו לפנות בבוא עליו מחסור בפרנסה וכדו'.

הנה אמרו חז"ל 'קשין מזונותיו... זיווגו... כקריעת ים סוף' (פסחים קיח.), וידועה הקושיא וכי יש דבר קשה לפניו יתברך, ומבאר הרה"ק ה'גנזי ישראל' (טשורטקוב) זי"ע (על הפסוק 'אז ישיר', תרע"ד) כי רצון הבוא יתב"ש שנשים בטחוננו בו, ונאמין שהוא הזן והמפרנס וחלילה לנו מלחשוב או לומר 'כחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה', והנה בקריעת ים סוף היה ים מלפניהם ומצרים מלאחריהם ולא ידעו לשית עצה בנפשם אנה יפנו לעזרה אלא שמו עיניהם לשמים והאמינו בה', ואם כי קשה היה מפני הקטרוג בזכות האמונה נושעו, כן גם בפרנסה - יבין שאי לו לסדר פרנסתו בעצמו, ורק בזכות האמונה יתפרנס בכבוד וברוח, ואז אף אם כביכול קשה לפרנסו מחמת קטרוג וכיו"ב יעשה הקב"ה עמו נס כמו שעשה בקריעת ים סוף. וזה נראה כוונתם במה שאמרו (שבת לא.) 'אמונת זה סדר זרעים' כי טבע שקבע ה' בזריעת השדות שלא יצמחו ויעשו פרי תבואה טרם נרקב הגרעין, כן הוא באמונה - כל עוד שיש בקרב לבו איזה 'גרעין' של תקווה במעשי ידי בעצמו, כל זמן שאדם ישית עצות בנפשו אז לא יושע בה' תשועת עולמים, וזהו הקשר שבין אמונה לסדר זרעים - כי בשניהם תבוא הצמיחה רק לאחר שיכיר כי בעצמו איננו שווה מאומה, רק בכח הקב"ה אז יצליח. **טז.** וידועה הסגולה - מהרה"ק הרמ"מ מרימינוב זי"ע, לקרוא את 'פרשת המן' ביום השלישי של פרשת בשלח. כן ידוע שהרה"ק מרימינוב דרש בקדשו במשך כ"ב שנה ב'פרשת המן' מידי שבת בשבתו, בכדי להשפיע בזה שפע פרנסה על עם בני ישראל.

כתב ב'חידושי הרי"ם' - ר"ח ניסן תרי"ב, עלה בליבי מחשבה שיזכני השי"ת לחדש בכל יום ויום דבר ב'פרשת המן', וממילא הפרנסה שיזמין לי השי"ת מהתורה הקדושה, כמו"ש חז"ל (בר"ר צא ג) 'פרנסה בכל יום' - שנא' (בראשית מח טו) 'הרועה אותי מעודי עד היום הזה'.

יז. והאמונה תביא לו את הישועה, כמו שפירשו את הפסוק 'עומר לגולגולת' (שמות טז טז) **עומר** - הפרנסה תבוא לאדם **לגולגולת** - כמידת האמונה שיש בראשו של האדם, כי כגודל אמונתו כך שפע פרנסתו.

הכלל הראשון באמונה, שידע האדם שאינו צריך להבין את כל הנעשה בעולם. כדמרגלא בפומיה דהרה"ק רבי מרדכי מנאדבורנא זי"ע לבאר בדרך צחות בלשון הפסוק בפרשתו (יז ד) 'עוד מעט וסקלוני', שפירשו לסקול באבנים - ובשפת האידיש **באשטיינערן**, ולדידן ייאמר - עוד מעט - וסקלוני, 'וועסטו פארשטיין', אבל עתה אין ביכולתך להבין (כי לתיבת פארשטיין יש משמעות כפולה, מלשון אבנים הסוקלים וגם לשון הבנה, ולשון נופל על לשון).

יח. מעשה באברך אחד שבאחת הלילות הודיעוהו מבית הרופא שלמחרת היום עליו להתייצב לקבל איזה טיפול רפואי, שווי הטיפול עולה לחמש מאות שקל כסף. חשכו עיניו של האברך, כי לרש אין כל בלתי אם גוויתנו ואף לא אדמותנו... לאידך, לא היה שייך לדחות את הטיפול מאחר שיסוריו היו קשים מנשוא. לעת ערב אמר לבני ביתו, אלך להתפלל תפילת ערבית, בה אבקש רחמים לאבינו שבשמים... משחזר מתפילתו קבלו בני הבית את פניו בשמחה ובצהלה, והראו לו שנמצאו בבית 500 שקל והינם מוכנים עבורו לרופא למחרת היום. ומעשה שהיה כך היה, משיצא לתפילת ערבית, החליטו בני הבית, אם המצב ירוד כל כך, הבה לכל הפחות נסדר את הבית, ובתוך ה'סדר' הגיעו לאיזה סדין ישן שמזה עידן ועידנים לא נגעה בו יד אדם, ומבין כפליו נפלו המעות. ונתברר הדבר שאותו סדין היה משמש להם כ'מסתור' למתנות נדונייתם. וכל המעות שהיו שם כבר באו לשימוש, רק מעות אלו נשארו שם מבלי משים. אברך זה מפרסם דבר המעשה, באמרו, הראוני מן השמים כי המעות כבר היו מוכנים עבורי מבעוד מועד... אלא שהוצרכתי לתפילה ובזה פקה ה' את עיני לראות את המעות...

יט. מנהג ישראל תורה לתת מזון לעופות בשבת שירה, יש שרמזו במנהג זה, כי מדרך אכילת הציפור שבגשתו אל המאכל הריהו מכופף את ראשו, מכניס המאכל ומיד מרים את ראשו כלפי מעלה, שוב מרכין ראשו וחוזר

יתרבו מזונותיו עבור זה, ולאידך אף אם לא ירבה בהשתדלות ישלים לו הבורא מזונותיו כפי הנקצב לוי".

ויצמא שם העם למים וילן העם על משה, וצריך ביאור מדוע כפל 'ואין מים' לשמות 'שוב' ו'יצמא העם', ומבאר הרה"ק ה'חידושי הרי"ם' זי"ע (אמרי הרי"ם בשלח) וז"ל, שהשי"ת משגיח על כל העולם, והכל מאתו יתברך והוא המחיה את כולם ללא הפסק, בן משפיע משוב לצרכי בני ישראל, ומה ועל מה יש לדאוג ולפחד יותר על חסרון פרנסתו מלדאוג ולפחד יותר על חסרון חיותו.

אל דאגה - ע"י הדאגה מפסיד הפרנסה

בפרשת (יז א-ג), 'ויחננו ברפידים ואין מים' לשמות העם, וירב העם עם משה ויאמרו תנו לנו מים...

ומעלהו וחוזר חלילה. ללמדנו, שבנינו פרנסה אף שעלינו 'להשתדל', מכל מקום נזכור תמיד להרים תיכף ראשינו ועינינו למרום, לדעת שסוף דבר הקב"ה הוא הממציא לנו הפרנסה.

באופן אחר פירש הרה"ק ה'ישמח ישראל' זי"ע (סוף פרשתו), כי השור והחמור במיעוט דעתם חושבים כי מזונם בא אליהם בדין, שהרי הם עמלים עבור בעליהם בעבודת שדה וכרם, משא"כ העופות אינן מועילות כלום לבעליהם, ויודעים שאין מקבלים מזונם אלא בטוב לב בעליהם. להורות לן, שנאמין שאין הפרנסה באה לנו כי אם ב'חסדי' הבורא עלינו, כאותם העופות המקבלים מזונם בחסד משוב הבעלים.

ובתחילת הפרשה כתב (אות ג) שטעם המנהג הוא לעורר רחמים משמי מרום, שכשם שאנו נותנים משלנו אף למי שאין אנו מחויבים כי אין מזונותיו עלינו, כן יחוס וירחם הקב"ה עלינו ויפרנס אותנו בכבוד אף אם אין אנו ראויים. וז"ל. נודע דברי הזה"ק (ח"א לא): 'באתערותא דלתתא איתער עובדא מלעילא', היינו לגמול חסד חנם אף עם אותן הבע"ח שאין מזונתן עליך, וזה לעורר רחמים עלינו אף שמצד הדין אין מזונותינו עליך שאין אנו כדאי, אעפ"כ מגודל רחמיק וחסדיך תתן לנו פרנסתנו. עכ"ל. ומעתה נלמד על מידת הרחמים המתעוררת כאשר אחד נותן משלו לחברו במתנת חנם או כאשר מוותר בעבור השני.

כבר דשו בזה הרבה מהפוסקים היאך מותר להאכיל בשבת את הציפורים שאין מזונם עלינו (עיי' מג"א שכ"ד סק"י), יש אומרים שיש להניח את המזון מער"ש, ויש ששולחים את המזון ע"י קטן. הרה"ק הרי"צ מליובאוויטש זי"ע העיד (ספר הזכרונות תש"ב) ממה ששמע איש מפי איש שה'מהר"ל' זי"ע היה נוהג בכל שבת שירה לאסוף את כל ילדי תשב"ר ומלמדיהם לחצר ביהכנ"ס, והחל מספר לכל הנוכחים את סיפור קריעת הים, ותיאר בפניהם את כל האותות והמופתים אשר עשה ה' לישראל עמו על הים, גם סיפר שבעת שעברו ישראל את הים ושוררו את השירה הצטרפו העופות לשירת בני" (שמור"ר כא י), וילדי ישראל ליקטו פירות מהאילנות שצמחו בלב ים בדרך נס וחילקו מהם לציפורים המשוררות, ואז לקח לידי קערה עם 'קאש"ע' ונתן למלמדים שיחלקו מזה לילדים והם יניחום לפני הציפורים. ומדבריו למדנו טעם נוסף להנחת המזונות על ידי הקטנים, שהוא להשריש האמונה בזיכרון הניסים שהיו על הים וכדרך שנתנו הילדים על הים את הפירות לעופות.

כ. שמעתי מחכם וצדיק אחד, אודות מאמר חז"ל (יומא עה.) שקירוב מקום נפילת המן היה תלוי במעשי האדם וצדקותו, ותמה החכם מדוע לא שמענו 'תלונות בני ישראל' על כך, וכדרך שאנו שומעים את המתאוננים בעם, מדוע לומדי התורה פטורים וכו', מדוע הרחוקים יותר מיהדות יצטרכו לשוטט יותר אחר פרנסתם, וחידש אותו חכם, כי באמת כל מחנה ישראל היה מלא ב'מן', ואכן, היהודי שהוא ירא שמים ושמח בחלקו היה נוטל מהמן המזומן בסמוך לביתו, אוכלו ומרגיש בו 'טעם מן'... לעומתו הרחוקים יותר, הרי מידתם של אלו, להתמרמר ולהיות מלאים טענות כרימון, אף בענין המן, לא היו מרוצים במה שנפל בסמוך אליהם, ומצאו בו כל מיני חסרונות... מידי יבש, מידי לח, מלוכלך וכו', ורק כשהרחיקו לכת מעט אז נתרצו במונח לפניהם, וכגודל הריחוק כן גודל טענותיו וחסרון שמחתו במה שיש לו.

כא. אמנם פשוט, שלא די באמירה בפיו 'פרשת המן', אלא יתבונן בפנימיות הדברים, שכל פרנסתו והצטרכויותיו יגיעו אליו מן השמים בהשגחה פרטית.

פעם שאל הגה"ק ה'חפץ חיים' זי"ע, אמרו חז"ל (יומא עה.) שכל אחד ואחד טעם באכילת המן את הטעם שעלה ברצונו, הגידו נא לי איזה טעם הרגיש מי שלא חשב מאומה בעת אכילתו, הוא מוטיב לה והוא מפרק לה - מי שאינו מתבונן אין לו כל טעם כלל... (עיי' בית השואבה לר"ש שוואב, עמו' 151).

העם למים. אכן המאמין בה' שיתן לו מזונו כי מי שברא יומו ברא פרנסתו (מכילתא בשלח פר' ויסע ב) - וודאי שלא תקב תוחלתו, כי הקב"ה נותן שכר טוב לכל הבוטחים בשמו באמת (ע"כ דברי הר"ם).

ומה מאוד צריך לעמוד על המשמר בעת הנסיון וההסתר שלא לאבד את יישוב הדעת והסבלנות.

וכך נאמר בפרשתן (יד יא) 'ויאמרו אל משה המבלי אין קברים במצרים לקחתנו למות במדבר', ותמוה מאוד היאך עלתה על דעתם מחשבת פיגול זו אחר שראו במו עיניהם את הירד החזקה אשר עשה ה' במצרים ואת כל האותות והמופתים, אלא שלגודל הבהלה בראותם מצריים מאחוריהם וים מלפניהם... איבדו את דעתם וסבלנותם משום שהרגישו את הצרה הקרובה, וכאשר האדם בא לידי בלבול ומשמוש הדעת מסוכן הוא לאבד לגמרי ח"ו את האמונה בהשי"ת. וזהו שהשיבם מיד משה ואמר (פסוק יג) 'אל תיראו התייצבו וראו את ישועת ה' אשר יעשה לכם היום', כלומר התייצבו על מקומכם הראשון בהתחזקות בלא בלבול ומשמוש המוחין, זכרו את בוראכם המיטיב לכם עד הנה ועשה לכם ניסים ונפלאות במצרים, וממילא תראו את ישועת ה' אשר יעשה לכם גם היום^{כב}.

פירוש, כי מדרך העולם לסמוך ולבטוח בה' שעוד יעניק להם שנות חיים, ואינם מהלכים בדאגות למעלה ראש - שמא ימותו למחר, ומדוע על 'מזונם ופרנסתם' מסובכים המה מלאים דאגות ברימון, עד שממש אי אפשר להביט בפניהם מרוב לחצם זו הדחק בענין הפרנסה, והרי אמרו חז"ל (תענית ה:) 'האי מאן דיהיב חיי יהיב מזוני'.

ומוסיף ה'חידושי הר"ם - ציוה ה' להשאיר מהמן למשמרת לדורות, שיראו הכל שהשי"ת משפיע בלי הפסק ומכין מזון ליראיו, אלא שבזה שהם רודפים אחרי פרנסתם בפתח ובדאגה שלא יחסר לחמם, ואין להם ביטחון בהבורא ב"ה המשגיח האמיתי, הון ומפרנס בריותיו בלי הפסק כלל, אזי עושין פגם בהשפעה ומתישין כוחו של מעלה, שיהיה נפסק השפע באמת, וגורמים שיבואו לידי חסרון^{כג}.

ובזה יבואר כפילות הפסוקים כי אכן בתחילה עדיין לא צמאו כלל למים, אלא כראותם כי 'ויחננו ברפידים ואין מים' חששו שמא יחסר להם מים לאחר זמן, התחילו לריב עם משה תנו לנו מים, וזה הפחד אשר פחדו שיחסר להם מים ויבואו לידי צמאון גרם שאכן יצמא העם למים. ולזה כפל לומר בשנית ויצמא

כב. וכך כתב הרה"ק רבי מנחם מענדל מוויטעפסק זי"ע במכתב קדשו המובא בספה"ק 'פרי הארץ' (מכתב כב, מר"ח אייר תקמ"ז) **תשובה כללית על דאגת הפרנסה...** הנה ידוע שעיקר האדם הוא המחשבה, וכמו שהחושב דברי טומאה הרי הוא טמא, ומי שמחשבתו נחה על ענייני טהרה הרי הוא טהור וקדוש - הכל לפי החושב, כמו כן החושב מצרותיו ודאגותיו, הרי הוא נעשה 'מקשה אחת של דאגה', ונכנס בתוך תוכם הרבה יותר מכפי שהוא עד עתה, וממילא אינו יכול ליפטר מהם, והנה בני ק"ק בעשינקאוויטץ היו שולחים אלי בכל שנה ושנה מכתב בו הם בוכים ומתאוננים על העניות והדחקות שעלה בגורלם, ורק מחמת צעקתם זאת אינם נושעים, צועקים ואינם נענים, מכיוון שהם בוכים וכל מחשבתם סביב חסרון פרנסתם, והנה בשנה זו לא קבלתי מהם את המכתב, ובזאת אני סמוך ובטוח שקיבלו עליהם את העצה היעוצה, שלא לחשוב יומם ולילה על הטרדה והדאגה כי המחשבה על זה מחזקת יותר את הצרה - על כן ברור לי שרווח להם, עכתוד"ק.

כג. הגה"ק ה'חפץ חיים' זי"ע אמר פעם בקדשו, כי המעיין בתורה יזכר לראות שבני ישראל לא שהו ב'מרה' כי אם יום אחד בלבד, ועם כל זאת 'וילונו העם לאמר מה נשתה' (טו כד), בטענה ובכיה על שאין להם מים לשותות כי מרים הם, והרי מיד למחרת באו אילימה ושם שתים עשר עינות מים ושבעים תמרים, אלא כך נראה האדם שהוא קצר רואי, ואינו יכול להתאפק ולדחות אפילו לזמן קצר את מבוקשו, ומדוע לא יחיה בעיני האמונה לראות שלא יאריכו הימים והשעות וה' ירויח לו בכל ענייניו. ועל ידי האמונה יקנה בנפשו מידת הסבלנות, כי כל חסרון הסבלנות בא מכך שהאדם רוצה למחר לדעת ולהשיג מה מלפנים ומה מאחור, אם אך היה 'מאמין' היה מכיר שאי אפשר לאחור המוקדם או להקדים המאוחר.

ואגב אורחא יובא בזאת אודות מידת הסבלנות, שהנה כתיב בפרשתן (טו יג) 'נהלת בעזך' פירש"י 'נהלת - לשון מנהל, ואונקלוס תרגם לשון נושא וסובל, ולא דקדק לפרש אחר לשון עברית', עכ"ל. וכתב הרה"ק האמרי אמת זי"ע במכתב קדשו (ליקוטי יהודה בפרשתן) להג"ר יעקב העניך סנקביץ זצ"ל ראש ישיבת 'שפת אמת' ששני הביאורים

באר הפרשה - בשלח - שירה

אבן שישב עליה - כח התפילה

הצדיק קנ"ד), וז"ל. כשם שצריך אדם להאמין בהשי"ת כך צריך אחר כך להאמין בעצמו, שיש להשי"ת עסק עמו ושאיננו 'פועל בטל'... רק צריך להאמין כי נפשו ממקור החיים יתברך שמו, והשי"ת מתענג ומשתעשע בה בשעושה רצונו^{יב}. וזה פירוש 'ויאמינו בה' ובמשה עבדו, ו'משה' קאי על כלל ישראל - שישים ריבוא נפשות מישראל שבדור ההוא (כלומר, שהאמינו בכוחו של כל אחד מתוך שישים הריבוא), שכולם האמינו שהשי"ת חפץ בהם, עכ"ל. ורבות יש להתחזק בדברים אלו, ובפרט בדורנו דור אחרון שחסרון אמונה זאת היא תולעת המכרסמת ומכלה כל חלקה טובה בבני ישראל, כי אין ביד היצר לקרר את האדם אלא בטענה זו - מי אתה ומה שווה עבודתך... וזוהי עבודת האדם לקום כנגדו בעוז ותעצומות להכריז 'גדול אני... קדוש אני...' כל פעולה מפעולותי מגעת עד כסא הכבוד ופועלת גדולות ונצורות^{יג}.

בפרשתן (יז יא) 'והיה כאשר ירים משה ידו וגבר ישראל', איתא במהרש"א (ברכות ח"א נד: ד"ה ואבן שישב עליה משה) על דברי הגמרא (שם) 'הרואה אבן שישב עליה משה בשעה שעשה יהושע מלחמה בעמלק, צריך שיתן הודאה ושבח לפני המקום'. וז"ל. לפי מה שמבואר שבמקום שאירע הנס מברכין (על הנס) ה"נ מקום 'ראש הגבעה' אשר שם ה'אבן' הוזה הוא הוא מקום הנס בנצחון המלחמה, שע"ז (שם) הרים משה ידו וגבר ישראל, עכ"ל. ולמדנו כי הנצחון נעשה במקום התפילה - מקום שמרימים הידיים לשמים ולא במקום המערכה עצמה...^{יד}

ויאמינו - על כל יהודי להאמין בערך עצמו

בפרשתן (יד לא) 'ויאמינו בה' ובמשה עבדו, כתב הרה"ק רבי צדוק הכהן מלובלין זי"ע (צדקת

עולים בקנה אחד, כי מי שבתפקידו 'מנהל' ועוסק עם הציבור עליו להיות נושא וסבלן, להלך עם כל אחד ואחד כפי רוחו.

כד. על כל אדם לגשת לכל תפילה כשהוא מצייר לעצמו איך שהוא עומד על שפת הים והוא מוקף מארבעת צדדיו במצריים וחיות רעות - אני אנה אני בא - אין לי מנוס אלא בתפילה אל ה' שהוא יחיד בעליונים ושליט בתחתונים ובידו הכוח והגבורה לגדל ולחזק לכל, וכעין פירושו של רבינו עובדיה מברטנורא זי"ע (בספרו 'עמר נקא' פר' בשלח) על דברי רש"י בפרשתן (יד י) 'ויצעקו בני ישראל אל ה' - תפסו אומנות אבותם, וביאר הרע"ב שכך אמר הקב"ה למשה, כל תפילתם אינה אלא מכוח 'מנהג אבותיהם בידיהם' (ולא בלבבם) - שכך עשו אבותם בעת צרה, היו מתפללים לפני, אבל אינה מכוח ההכרה והידיעה שאין להם על מי להישען אלא על אביהם שבשמים, ולא כך היא דרכה הנכונה של תפילה.

כה. ולא יאמר רשע אנכי ולא אלי הדברים אמורים, כי מצינו בפרשתן דכתיב (טו יב) תבלעמו ארץ, וברש"י, מכאן שזכו לקבורה, בשכר שאמרו ה' הצדיק, הרי לך שאף רשע כפרעה שלא אמר ה' הצדיק אלא לרגע אחד ומיד חזר בו, ג"כ החשיב הקב"ה פעולתו ושילם שכרו משלם. וכבר אמר הגה"ק הרמ"ח סלאנים זי"ע בצחות כי ג' דברים מתברך כל איש לעת פטירתו מן העולם, א. שתצא נשמתו במעמד 'מנין' עשרה מבני ישראל. ב. שיזכה לטבילת גופו אחר הפטירה. ג. שיגיעו מעותיו וירושתו למקומות טובים וראויים. אף המצריים זכו לכך, יצאה נשמתם במעמד שישים רבוא מבני, זכו לטבילה כהוגן במי הים. וכספם וזהבם הגיעו למקומות טובים - לידי בני ישראל.

כו. כה ביאר הגאון רבי חיים מוואלאז'ין זי"ע (נפח"ח שער א סוף פ"ט, דרשות מהר"ח שה"ש א ט, עיי' נועם אלימלך - ליקוטי שושנה ד"ה לסוסתי) וז"ל. ולכן בעת קריעת ים סוף. אמר הוא ית' למשה 'מה תצעק אלי דבר אל בני ישראל ויסעו'. ר"ל דבדידהו תליא מלתא. שאם המה יהיו בתוקף האמונה והבטחון ויסעו הלך ונסוע אל הים 'סמוך לבו לא יירא' מעוצם בטחונם שבוודאי יקרה לפניהם, אז יגרמו עי"ז התעוררות למעלה שיעשה להם הנס ויקרע לפניהם. וזהו 'לסוסתי ברכבי פרעה דמיתך רעיתי' - ר"ל כמו בסוסי פרעה שהיה היפך מנהגו של עולם שהרוכב מנהיג לסוס. ובפרעה וחילו הסוס הנהיג את רוכבו כמשרז"ל (שהסוס הנהיג את בעליו לתוככי הים), כן דמיתך והמשלתך רעיתי עי"ז האופן ממש, שאף שאני רוכב ערבות, עכ"ז כביכול את מנהיגה אותי עי"ז מעשיך. שענין התחברותי כביכול להעולמות הוא רק כפי ענין התעוררות מעשיך לאן נוטים. וזהו שאמר הכתוב (דברים לג כו) 'רוכב שמים בעזרך'. וכן משרז"ל העבודה צורך גבוה, עכ"ל. וכלומר שכל יהודי מנהיג כביכול במעשיו בזה העולם את אשר יעשה בעולם העליון.

למצריים ויעלו מצד אחר. ולזה נקראו 'קטני אמנה', שאף בחסרון אמונת האדם בכוחותיו כבן ישראל ייקרא 'קטני אמנה'.

למען אנסנו - התרוממות ע"י הניסיונות

בפרשתן (טו ד), 'למען אנסנו הילך בתורתי אם לא', הנה עבור העמידה בנסיונות ברא ה' את עולמו, שהרי מלאכים יש לו מספיק בעולם העליון - כמו שאומרים ב'אקדמות' 'חיל אלף אלפין ורבוא לשמשותא', וכל עיקר ה'נחת רוח' שיש לבורא מעולמו הוא מקרוצי חומר שיש להם נסיונות ומתגברים עליהם¹.

בך פירש הרה"ק מלעכוויטש זי"ע (תורת אבות ד"ה למען אנסנו) בהאי קרא למען אנסנו הילך בתורתי אף כשהוא במצב אם לא היינו כשבא לזמן קושי והסתרה, ואעפ"כ הוא מתגבר לילך בדרך הישר, הרי אז הוא עיקר חשיבותו, שעומד איתן להתחזק בזמנים אלו באמונה טהורה².

ובה איתא מהרה"ק מזאלטשוב בעל ה'אורח לחיים' זי"ע (פרשת האזינו) על הפסוק 'כי דור תהפוכות המה בנים לא אמון בם', שבידי כל אחד מישראל להפוך עולמות, הן ברוח והן בגשם, ומדוע אינם עורכים מהפכות אלו, כי בנים לא אמון בם, שאינם מאמינים בכוחות עצמם כלל.

איתא בגמ' (ערכין טו.) ישראל שבאותו הדור מקטני אמנה היו... דכתיב (תהלים קו ז) 'וימרו על ים בים סוף ויושיעם למען שמו', מלמד שהיו ישראל ממרים באותה שעה, ואומרים (שם) נבקע הים גם למצרים במקום אחר) כשם שאנו עולים מצד זה כך מצרים עולים מצד אחר. ופליאה רבתי היא, היאך יתכן שבעת התגלות אלוקית - שראתה שפחה על הים זה א-לי ואנוהו, עדיין לא האמינו בשלמות בקב"ה. וביאר הרה"ק הרמ"מ מלעלוב זי"ע, שאכן וודאי האמינו בקב"ה אחר שראוהו 'עין בעין', אלא, שלא האמינו בעצמם שהם ראויים לנס להניצל מיד מצרים, ועל כן חששו שמא יבקע הים אף

כז. הגה"צ רבי אהרן יוסף לוריא זצ"ל בעל ה'עבודת פנים' היה רגיל לומר, שלכאורה צ"ב, מהי מעלת ה'שירה' ששרו משה ובני ישראל, והרי כל החיות אומרים שירה לפני הקב"ה, וכמובא באריכות ב'פרקי שירה', אלא ביאורו, ש'שירת החיות' באה להם כפי טבען, אבל, שירת 'בני ישראל' היא אדרבה כאשר 'באו מים עד נפש' - והוא פועל כנגד טבעו במסירות נפשו אז עולה שירתו לפני המקום ב"ה, שכאשר קפצו לים זכו לומר את שירת הים, ובזה מותר האדם מן הבהמה שיש בכוחו להתגבר מעל הטבע למען שמו ית'.

מענין לענין, הגה"צ רבי משה מידנר זי"ע (תורת אבות ד"ה זה) ביאר את לשון הפסוק (טו ב) 'זה א-לי ואנוהו אלוקי אבי וארוממנהו', שאם יהודי אומר 'זה א-לי', ר"ל 'ער איז מיין גאט ב"ה' שמקבל על עצמו אלוקותו ית' לפי ערכו, אזי הקב"ה אומר כנגדו 'ואנוהו' לשון נזה ודירה, שרוצה להיות ולדור עימו במחיצתו. אכן אם אומר 'אלוקי אבי', שאינו ממליך את הקב"ה ומשעבדו על עצמו, וסומך רק על 'יחוסו' הרם והנישא, אזי 'וארוממנהו' שהקב"ה מתרומם ממנו. כי העיקר הוא מה שהאדם מוסר מעצמו במה שקשה לו לעשות, עבודה זו מתייחסת על שמו. אבל, מי שאינו מקריב מדמו וחלבו הרי הוא נכלל במה ששאל הרה"ק דברי שמואל זי"ע כיצד אומר זה א-לי - במה הוא שלי ומה נתתי משלי עבורו...

הרה"ק ה'בית ישראל' זי"ע היה מפרש על פי מה שביאר הבעש"ט הק' בנוסח התפילה 'אלוקינו ואלוקי אבותינו', שמקודם צריך שיהיה 'אלוקינו' - שימליך האדם את הקב"ה על עצמו, ורק אח"כ יסמוך על שהוא 'אלוקי אבותינו'... וע"ד יתבאר גם זה הפסוק ראש וראשו יהיה 'זה א-לי', ורק לבסוף גם 'אלוקי אבי'.

אמנם לאידך גיסא, יתחזק תמיד בזה שהוא 'אלוקי אבי', וכלומר, גם כשנמצא בתחתית שפל המדרגה, לא יתייאש אלא יתחזק שהוא מגזע האבות הקדושים אברהם יצחק ויעקב, ותמיד יכול לחזור לשורשו ולמקורו. וכמו שביארו במה שנאמר 'תפשו אומנות אבותם בידם', שהנה זה עתה אמרו 'המבלי אין קברים במצרים', וכיצד יכלו לעמוד בתפילה ואף להתהפך עד לקצה ולקפוץ לים במסירות נפש, אלא שתפשו אומנות אבותם, שהתחזקו באבותם הקדושים, וממילא לא אבדה תקוותם גם במצב הנורא ביותר.

כת. וכבר אמר החכם, שכמו בעניין חכמת השיר יראה המתבונן שאי אפשר לזמר ניגון בקול ישר, אלא על ידי שהקול עולה ויורד נבנית לה שירה נפלאה, כך על האדם להאמין שדייקא על ידי עליותיו וירידותיו, נוצרת לו שירת חייו, שירה ערבה ונפלאה, כי אף הירידות והדברים הקשים הבאים על האדם הלא הם לטובתו השלימה.

באר הפרשה - בשלה - שירה

אך מאחר וקומתו של משה הייתה עישר אמות (ברכות נד:) לא הגיעו אהרן וחור לקומתו עד שנתיישב משה על האבן (והנמכה קומתו), ורק כך ניצחו את עמלק בדרך נס ולמעלה מדרך הטבע, נמצא שכל מטרת האבן הייתה לשעה שהיה תשות כח וכעין נפילה אצל משה, לכן יברך כשרואה את האבן, כי אין עיקר הברכה על השעה שעמד בכוחות עצמו והחזיק ידיו כלפי מעלה^{כט}, אלא כשישב על האבן ונסתייע בידי אהרן וחור. וללמדנו שגם בעת חולשה לא יפול ברוחו, אלא אדרבה יתאמץ להתחזק (ולא ימנע מלבקש מאחרים שייסיעו בעדו).

איש אל אחיו - להחשיב איש את רעהו ולהיטיב לו
בפרשתן (טז טו), 'ויאמרו איש אל אחיו מן הוא, יש שרמוזו בהאי קרא, בגנות הלוקים במידות מגונות, ואינם מחשיבים איש את רעהו, אדרבה 'מבקרים' זה את זה, ואף מדברים לשון הרע, וכך הם אומרים איש אל אחיו - פלוני מי הוא, ומה חשיבות יש בו, ושורש כל זה בא מאחר שלא ידעו מה הוא' - שלא התבוננו איש איש מה מצבו בעצמו.

כי כל 'בר דעת' יבין שעליו להתעסק ולהתבונן בעצמו
בתכונותיו ומידותיו, ומה לו לאדם לעסוק 'לתקן עולם' (בפרט, כשהוא עצמו ג"כ טעון תיקון). והאמת תיאמר לכל אלו המתחזקים ומפשפשים במעשי חבריהם אם טובים הם אם לאו וכיו"ב, אנא, אנא מכס, חורבן עולם נגרם בהנהגה כזאת, חדלו לכם מדרך עקלקלות זאת, יפשפש וימשמש איש איש במעשי עצמו, ואם ברצונו לחקור בנעשה אצל זולתו, עדיף שיבדוק במצבו הגשמי בפרנסה או בשאר צרכיו, אולי הוא זקוק לעזרה בגוף או בנפש^ל. ובענייני הרוח - בעבודת ה' ובתכונותיו

הנה כתיב בפרשתן (טז ג) 'מי יתן מותנו ביד ה' בארץ מצרים בשבתנו על סיר הבשר באכלנו לחם לשובע', ביאור נפלא מבאר הרה"ק ה'חתם סופר' זי"ע (ת"מ) שבמצריים הייתה בידם 'בחירה' להתערב בין המצריים ולהיות כמותם, ומכל מקום התגברו ובחרו בטוב, והיו אוכלים רק לחם לשובע אף שהיה בידם להתגאל בפת ובבשר זבחי מתים שלהם. וכן איתא במדרש כאן שבני ישראל היו ה'מבשלים' את הבשר עבור המצריים, והיה ריחו נודף באפם ואעפ"כ לא אכלו ממנו, וזהו שאמרו דבמצרים 'באכלנו לחם לשובע' הגם שהיה 'בשבתנו על סיר הבשר', וזהו 'מי יתן מותנו ביד ה' בארץ מצרים בשבתנו על סיר הבשר באכלנו לחם לשבע' - כלומר, שהעדיפו את מצב ה'מסירות נפש' דאז... אבל עתה 'נפשנו יבשה אין כל' - אין לנו כל מלחמה, ומה 'חיות' יש בחיים כאלו.

וכן כתב בספר 'חסד לאברהם' (ראדומסק) בקצרה וז"ל 'הכוונה שהיו עומדים בנסיונם אף שהיו יושבים אצל סיר הבשר לא רצו לאכול ולמלאות תאוותם רק אכלו לחם לשובע'.

ומצינו בחשיבות ההתגברות בעת הקושי, בגמרא (ברכות נד.) 'הרואה אבן שישב עליה משה בשעה שעשה יהושע מלחמה בעמלק, צריך שיתן הודאה ושבח לפני המקום', וכבר עמדו המפרשים לבאר מה חשיבות יש באותה אבן, וכי ניצחו במלחמה בגלל שישב משה על האבן. ואמרו צדיקים לבאר, כי משה הוצרך להחזיק ידיו כלפי מעלה כדי לנצח במלחמה, ככתוב בפרשתן (יז יא) 'והיה כאשר ירים משה ידו וגבר ישראל', וכשנחלש משה תמכו בו אהרן וחור שישארו ידיו כלפי מעלה,

כט. בצחות אמרו, שיש המצריכים להחזיק את האתרוג הפוך בשעה שמברכים על הלולב (או"ח תרנ"א ד), ללמדנו כי כשאדם נמצא במצב הנראה כאינו טוב כדאמרי אינשי 'מיט'ן פיטעם אראפ' (כ'שהפיטעם' כלפי הקרקע) - זהו שעת הכושר לברך...

ל. וכך ביארו צדיקים (ילקוט אוהב ישראל, עירין קדישין השלם בשם הרה"ק מרוז"ן זי"ע) בפסוק (יג ב) 'קדש לי כל בכור פטר כל רחם בבני ישראל, באדם ובבהמה לי הוא, וכה ביאורו, קדש לי - הרוצה להתקדש, ידע שכל בכור - כל יהודי חשוב ממנו, ולכן פטר כל - תחילת דבר יקיים בנפשו רחם - לרחם בבני ישראל, שמא תאמר באדם ובבהמה שאינו אדם אלא כבהמה, תשובתך לי הוא - אין זה מעניינו של אדם אם פלוני אדם או עושה מעשה בהמה - כי אם מעסקיו של הקב"ה.

וכך פירש הגאון המשגיח רבי יחזקאל לעוונישטיין זצוק"ל (אור יחזקאל מידות עמו' כג) שתלמידי ר' עקיבא לא נהגו כבוד זה בזה (יבמות סב:) כי חששו שמא ע"י שינהגו כבוד איש ברעהו יביאוהו לידי גאוה. ובאמת היה זה פגם כי

ומידותיו יניחם לנפשו, ויתן לו להיות 'רואה חשבון' והנה ענין זה דהטבה לזולתו שייך ביותר לימי השובבי"ם, לעצמו בלא סיוע אחרים...

כתב הרא"ש (ריש מסכת פאה) על המשנה 'אלו דברים שאדם אוכל פירותיהם בעולם הזה והקרן קיימת לו לעולם הבא ואלו הן כיבוד אב ואם וגמילות חסדים והבאת שלום בין אדם לחבירו...' ומבאר טעמא דמילתא 'כי הקב"ה חפץ יותר במצות שיעשה בהם גם רצון הבריות מבמצות שבין האדם לקונו', והרי שמחשיב הקב"ה את עשיית המצוות שבין אדם לחברו ממצוות של בין אדם למקום. ולכן הקרן קיימת לעולם הבא ואוכל מפירותיהם בעולם הזה לא.

ויתו שכס - המטה שכמו לסבול תחת חברו ינצל מכל רע נוראות מצאנו בתורתו של הגה"ק מהרי"ל דיסקין זי"ע (מהרי"ל עה"ת בשלח בד"ה ואמר) דכתיב בפרשתן

אין זה מעניינו של אדם ה'דאגה' אודות ענוותנותו של רעהו, אלא יהא עניו לעצמו... ואת רעהו יכבד בכל הכבוד ששייך לו...

יש שהוסיפו על כך שלכן אמרו 'גדול כבוד הבריות שדוחה לא תעשה שבתורה', שאף שיש איסור להתגאות, אך חיוב כבוד הבריות דוחה חשש 'לא תעשה' זה...

איתא בתנא דבי אליהו (רבה כח) 'וכך אמר להם הקב"ה לישראל, מה אני מבקש מכם, אלא שתהיו אוהבין זה את זה, ותהיו מכבדין זה את זה, ותהיו יראים זה מזה...' וכבר כתב הגר"א באגרתו, רוב מצוות התורה הם לשמח אחרים.

הרה"ק רבי דוד מלעלוב היה ידוע ב'אהבת ישראל' שאין בדומה לה, ולא היה מסוגל לראות כל רע על שום אחד מישראל, עד שהיה אומר שכל יהודי 'קדוש' ונעלה הוא, ואין שייך בו רע כלל וכלל, ומה שלפעמים רואים שהוא מתנהג שלא כשורה, אין זה אלא מחמת חלק ה'גוי' שבו.

פעם נסע הרר"ד יחד עם מחותנו הרה"ק היהודי הקדוש זי"ע, על אם הדרך עברו ליד איזה פונדק, נכנס לשם הרר"ד לשעה קלה, אך לא יצא את פני הבית כי אם לאחר זמן מרובה, משיצא שאלו היהודי הק', מחותן, מדוע התמהמהתם לצאת מן הבית, ענהו הרר"ד כי ראיתי שם 'יראת שמים' מופלגת של יהודי ולא יכולתי לסור מעליו. בתוך הבית שהו יחדיו אב ובן, האב היה 'לא יוצלח', וכל אימת שהבן ביקש מעמו דבר מה לצורך עבודתו הביא לו האב חפץ אחר... לפתע קצף הבן על האב וצווח עליו, אם לא הייתי מתיירא מאלוקי כבר הייתי הורג אותך למוות, והרר"ד לא הפסיק מ'להתפעל' מהיראת שמים המרובה של הבן שאינו רוצח את אביו רק מפני יראת העונש של מעלה.

לא. הרה"ק ה'חידושי הרי"ם' זי"ע (בפרשתו) ביאר שהרי כל אחד טעם במן את הטעם שהעלה על דעתו (יומא עה.), והיו העשירים גומלים חסד עם העניים שלא הכירו בטעם בשר ודגים וכל מטעמים, ותארו בפניהם את הטעמים הטובים שבמאכלים, וכך קיימו את מצוות הצדקה.

לב. בעיה"ק טבריא היה דר יהודי אחד שלא היה שלם בדעת והיה חסר דעה ל"ע. והנה המקווה טהרה היה קטן ביותר ולא החזיק כי אם איש אחד או שניים. יומא חד בשעה שפנה הגה"ק רבי מרדכי חיים סלאנים זי"ע לבית הטבילה שהו שם אנשים הרבה ואף אותו יהודי נכח שם. בראותו את רבי מוטל עומד ומחכה בין האנשים קרא להם ואמר, פנו מקום לרבי קדוש שבינותינו. לאחר שיצא הרה"ק מן המקווה פנה לסובביו ואמר להם, הביטו נא וראו, הנה יהודי זה אינו בריא בנפשו, ולא עוד אלא שלא עמד במקום ובאופן מכובד כלל וכלל. ואעפ"כ נהניתי מאד ממעט הכבוד שהנחילני, מכאן נלמד כי כן טבע הקב"ה בבריאתו - ליהנות מדברי עידוד הנשמעים באזניו יהיה ממי שיהיה. ושכרו של המעודד ומחזק גדול עד מאד.

ויזהר האדם בתוספת זהירות בפרט בימים אלו מלפגוע בחברו חלילה, וכבר אמר הרה"ק מווארק' זי"ע כי הנה העולם אומר שימי השובבי"ם ניתנו כתיקון ל'חטא הנודע', אך אני אומר, דבאו לתקן את ה'חטא' שלא נודע', והיינו

באר הפרשה - בשלה - שירה

היא על המחלה של 'כי אני הכבדתי את לבו ואת לב עבדיו', שהקב"ה הכביר את לבם שלא יוכלו לשוב בתשובה אליו, ובוה בא להבטיח לבני ישראל 'מחלה' זו לא אשים עליך, ולעולם לא יסגור הקב"ה דלתות התשובה בפני בניו רחומיו, אלא, הפתח פתוח לכל יהודי לשוב אליו יתב"ש, ואביו שבשמים מחכה ומצפה לו מתי ישוב אליו.

וישיב לעצמו, וכי גרוע הנני מאותם שעמדו על הים וכפרו בקוב"ה ובטובתו, בתלונתם 'המבלי אין קברים במצרים לקחתנו למות במדבר' (יד יא), ואעפ"כ זכו מיד בלילה שלאחריו ל'קריעת הים' ולהתגלות אלוקית שהיו מראים באצבע ואומרים 'זה קלי ואנוהו' ו'ראתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל בנבואתו', והיאך היה כדבר הזה. אלא מכאן הוכיח הרה"ק ה'שפת אמת' ז"ע (פסח תרל"ב בד"ה והנה) שבכוח כל יהודי באשר הוא ליהפך 'בשעתא חדא ברגעא חדא' מרשע לצדיק, מאפילה לאורה להיות אהוב וחביב וקרוב לאביו שבשמים.

וצא הלחם בעמלק מחר - להלחם בעמלק הדוחה את התשובה למחר

בפרשתן (יז ט-יב), 'ויאמר משה אל יהושע בחר לנו אנשים וצא הלחם בעמלק מחר... וידי משה כבדים ויקחו אבן וישימו תחתיו וישב עליה ואהרן וחור תמכו בידיו מזה אחד ומזה אחד', נוראות מצינו ב'תרגום יונתן' (יז יב), ש'משה רבינו נענש והיו 'ידי משה כבדים' (מבלי כח להחזיק את ידיו כלפי מעלה) מפני שלא הזדרז ודחה את המלחמה למחרת, והיה עליו להעביר את הטומאה מן הארץ תיכף ומיד ולא לדחות פורקן של ישראל.

ובאמת כבר רמזו בן צדיקים בלשון הפסוק 'וצא הלחם בעמלק מחר', שעלינו להקדים ולצאת למלחמה כנגד אותו 'עמלק' היצר המלמדנו לדחות כל דבר טוב וכל הנהגה טובה - 'למחר... למחר...' בלומר, הנח לי עתה ובעזה"ש"ת למחר אקח את עצמי לעבוד את ה'. כי כך היא דרכו של יצר, מתחילה ינסה להניא את האדם - כי כבר אבדה תקוותו, כיצד יתקן את כל אשר עיוות, או יפתנו שממילא לא יעמוד בקבלתו,

(יד ג) 'ואמר פרעה לבני ישראל נבוכים הם בארץ', ובתרגום יונתן, ואמר פרעה לדתן ואבירים שנשארו במצרים כשכל אחיהם כבר יצאו משם. ולכאורה יפלא, שהרי איתא במדרש (שמו"ר בא) וז"ל. 'חושך למה הביא עליהם, לפי שהיו פושעים בישראל שלא היו רוצים לצאת ממצרים, אמר הקב"ה אם אביא עליהם מכה בפרהסיא יאמרו המצרים, כשם שעבר עליו כך עבר עליהם, לכך מתו באפלה'. וקשה, אם כל כך הפליגו דתן ואבירים ברשעותם עד שלא רצו לצאת ממצרים, מדוע לא מתו כשאר הרשעים מבני ישראל בשלושת ימי האפילה. וביותר קשה, עפ"י הידוע (מדרש שכל טוב שמות יד בא) שהקב"ה עשה להם נס וקרע עכורם את הים בשנית, בזכות מה זכו בפנ"ע לנס גדול כזה.

ומקדים להביא דכתיב (ה יד) 'ויזכו שוטרי בני ישראל אשר שמו עליהם נגשי פרעה לאמר מדוע לא כליתם חקכם ללבן כתמול שלשום גם תמול גם היום', וכל זה בא להם כי הם לא היכו את בני לזרזם לסיים מכסתם, וע"ז היו הנוגשים המצריים מכים בשוטרי בני ישראל מכות נמרצות. והרי דתן ואבירים היו מאותם השוטרים (שמו"ר ה כ-כא), נמצא שגם הם ספגו מכות נמרצות על כך שלא היכו את אחיהם (וכדאיתא שם משמיה דרבי יוחנן שלכן אמרו 'למה הבאשתם את ריחנ' שמרוב המכות הקשות שסבלו הבאיש ריחם), לכן אמר הקב"ה, מי שהסכים לסבול מכות נמרצות, והכל בכדי שלא להכות יהודי אחר, אף אם רשע גמור הוא, אין כוח לא ביד שלושת ימי אפילה להרגו ולא ביד נחשולי המים להטביעו, וזכו להינצל ממיתות אלה. ללמדך כמה גדול ורם כוחה של מסירות גוף (ונפש) בדאגתו לזולת, וזה הוא עיקר גדול בחייו של אדם.

במצרים לא אשים עליך - מתנת ה'תשובה' ניתנה לכל יחיד מבני ישראל

בפרשתן (טו כו), 'כל המחלה אשר שמתני במצרים לא אשים עליך כי אני ה' רופאך', ולכאורה צ"ב, ד'מכות' מצינו במצרים ולא מחלה וחולי, והיה לו לומר 'כל המכה אשר שמתני במצרים' ולא כל המחלה, ומבאר ה'חתם סופר' (תו"מ ד"ה כי אני ה' רופאך) שהכוונה

שפגע בחברו וכדו' ואינו מרגיש שהרג כאן את הנפש ושפך כאן דם, ורציחה ממש נעשתה כאן, 'ואינו יודע' כמה דמעות הזיל הנפגע מחמתו, וכמה לילות התהפך על משכבו מצער הפגיעה...

בקבלת שבת זו בשמחה רבה מה שלא היה דרכו בכל השנה לד.

ובביאור המעם שנכתבת השירה 'אריח על גבי לבנה' היה אומר הרה"ק ה'אמרי אמת' זי"ע שהנה גדלו של 'אריח' הוא חציו משל 'לבינה' (רש"י מגילה טו: ד"ה לבנה), נמצא שגדלו של הריווח (החלק) פי שניים מהכתב הנכתב. ולרמז לנו, ש'הרבה יותר ממה שקראתי לפניכם כתוב כאן' (כלשונם יומא סח:), והשפע הרב הבא עלינו בשבת קודש זו גדול בהרבה מהניסים הכתובים בפירוש לה.

איתא בשם הרה"ק ה'חזוה' מלובלין זי"ע (הובא בסוף ספר נהר שלום עמוד פא לנכדו הרה"ק רבי מאיר שלום מקאלשין זי"ע), כי ב' פעמים בשנה מתעורר שוב הנס דקריעת ים סוף וכל הנרמז בו (וזווגים פרנסה וכו') - בשביעי של פסח ובשבת שירה, ונרמז בלשון הכתוב 'אז ישיר משה' 'אז' נופריקון אל"ף זי"ן, 'אלף' היינו בשבת שירה - כי 'אלף' לשון לימוד (כמו"ש איוב לג לג, 'ואלפך חכמה'), והוא כשקוראים בסדר הפרשיות פרשת בשלח, וזי"ן - זה שביעי של פסח, שהוא הזמן שאמרו משה ובני ישראל את השירה הזאת לה', ובזמנים אלו 'ישיר משה' ובני ישראל וגו' לשון עתיד וחזוה, פירוש בכל שנה ושנה באלו שתי הזמנים, נתעורר מחדש ענין השירה, ומחדש ישיר משה ובני ישראל את השירה הזאת לה'.

לא רק לשעתה היתה 'קריעת הים' אלא לדורי דורות, וכמו שאמר הרה"ק מהר"ש מבעלזא זי"ע לבאר דברי חז"ל (שמו"ר כא ו) שבשעת קריעת הים נבקעו כל מימות שבעולם, ולכאורה, הרי אין הקב"ה עושה ניסים

ואם יראה היצר שאין האדם שומע לו - יבוא אליו בחלקלקות לשונו שעדיף לו להתחיל דף חדש רק ממחר, וכוונתו היא לדחותו כדי שתפוג ההתעוררות, ואז יקל עליו למנוע ממנו להתחזק, מה יעשה האדם - מצוה הבאה לידך אל תחמיצנה, אלא עשה אותה לאלתר מבלי להתמהמה ורק כך יעלה על דרך המלך.

אשירה לה' - ענין קריעת הים ו'שבת שירה' עד עצם היום הזה

בספר 'רמתיים צופים' (על התנב"א להרה"ק רבי שמואל משינאווא, פמ"ז זומא אות ז') מביא שהרה"ק רבי יצחק מווארקין זי"ע שאל את הרה"ק ה'חידושי הרי"ם' זי"ע מדוע נקראת שבת זו נקראת 'שבת שירה' על שם ה'קריאה' שקוראים בשבת זו שירת הים, (שהרי אינו עתה ה'זמן' שהיתה השירה - בשביעי של פסח), וכי שבת פרשת בא נקראת 'שבת יציאת מצרים', וכן שבת פרשת יתרו אינה מכונה בשם 'שבת קבלת התורה'.

ענהו הרה"ק כי בתורה עצמה מצינו שינוי, שהשירה נכתבה אריח על גבי לבנה (מגילה טו: וברש"י), והנה 'ישראל' נופריקון י"ש ש'ישים ר'יבוא א'ותיות ל'תורה, וכלומר שיש אחיזה לישראל בתורה, וגוף היהודי משול לקלף ואילו נשמתו החצובה מתחת לכסא הכבוד הרי היא בדיו הכתובה על גבי הקלף. וכאשר יש שינוי בתורה הרי זה מורה על שינוי גוף היהודי בשבת זו, שבידו להשתנות מן הקצה אל הקצה, ועל כן נקראת השבת בשם שבת שירה^{לג}. ומסיים ב'רמתיים צופים' - ובעיני ראיתי שהיה (ה'חידושי הרי"ם) רוקד ממש

לג. טעם נוסף לקריאת השם 'שבת שירה' הסביר הרה"ק רבי אברהם יעקב מסאדיגורא זי"ע, כי כל הפרשה רצופה בניסים ונפלאות פלאיים שלא היו עוד כמותם, קריעת ים סוף, המתקת המים במרה, ירידת המן, וכן ניצחון עמלק, ואין לך נאה מהשם 'שבת שירה'.

לד. הרה"ק ה'אמרי חיים' מוויז'ניץ זי"ע המליץ ואמר על דרך בני אדם לאחל אחד לחברו באמירה 'שהכל יתנהל כשורה', היינו שהכל ילך כ'שירה', עם ריבוי ההשפעות מלעילא.

עוד הוי מרגלא בפומיה (אמ"ח בשלח), שהנה דרשו חז"ל (סנהדרין צ:): 'אז ישיר משה' - מכאן רמז לתחיית המתים מן התורה, והכוונה היא שעל ידי קריאת השירה יכול האדם לבוא לבחי' 'תחיית המתים' אף בעודו חי בעולם הזה - להחיות בנפשו את כל 'ישונויות' בתורה ובמצוות, להלהיב לבו וכל אבריו באהבת ויראת ה'.

לה. בתוספת נופך יש להוסיף (וכמשמעות הדברים ב'מהר"ל אור חדש, אסתר ט י) דהנה בריש פר' 'ויחי' איתא ברש"י 'פרשה זו סתומה', ואין ריווח 'חלק' בין הפרשיות משום ש'נסתמו עיניהם ולבם של ישראל מצרת השעבוד', נמצא שחיסור ה'חלק' מורה על סתימת עיניהם ולבן של ישראל, אם כן ב'שירת הים' שנכתבה 'אריח על גבי לבנה' ויש בה רווח חלק הרבה למאד, הרי זה מורה על פתיחת העיניים והלב גדולה ורבה עד מאד.

יתב"ש לעם סגולה. נמצינו למידים כי לקירבה גדולה ועצומה אנו זוכים באמירת 'שירת הים', והקרוב אל בית המלך אינו חסר כלום...

הנה כתב ה'חרדים' (פרק ע"ג) דכמו שב'רפואת הגוף' ישנם 'רפואות' אשר ירפאו את האדם בדמים יקרים בייסורים אשר יכאבו למתרפא בהם, לאידך, יש רפואות סגוליות שאינם עולים לכדי דמים יקרים, וגם ירפאו את החולי ללא כל כאב. כיוצא בזה ממש יש בענייני התיקון לנפש החוטאת, יש תיקונים כתעניות וסיגופים המענים את הגוף ומזככים אותו לשוב ולהיטהר כבראשונה, לאידך, יש עניינים 'סגוליים' אשר כל העוסק בהם מתכפרים לו כל חטאיו. ומונה ה'חרדים' כמה וכמה מאותם המצוות הסגוליות שיש בהם לכפר עוון, ואחד מהם (בר"ה הסגולה השלישית) לאמר שירת הים בשמחה כאילו הוא יצא עתה ממצרים, שעל ידי זה מתכפרים לו כל עוונותיו.

ומוסיף ה'חרדים' מעם לדבר, דאיתא במדרש (ילקוט' רנד) על הפסוק (טו כב) 'ויסע משה - שהסיעם מעוונותיהם' שנמחלו להם העוונות על ידי השירה, שכל מי שנעשה לו נס ואומר שירה מוחלין לו על כל עוונותיו. והנה אחר שציונו ה' לומר שירה זו בכל יום בדכתיב (שם א) ויאמרו לאמר, שיאמרו השירה לדורות עולם, וכדכתב רשב"י (זח"ב נד): שרוצה לומר שנאמר אותה בכל יום בשמחה רבה בשעה ראשונה שאמרנו אותה, ודאי כח סגולתה כל יום בשעה ראשונה. (וכוחה של אמירת השירה כבר נתבאר בזה"ק בפרשתן נד: ועיי' מדרש תהלים פ"ח).

וכן הביא ב'משנה ברורה' (נא יז) בשם הזוה"ק ויאמר שירת הים בשמחה, וידמה בדעתו כאילו באותו היום עבר בים ים, והאומר בשמחה מוחלין לו עוונותיו.

לחינם, ולשם מה נעשה נס זה. אלא, כי 'מים' מרמזים על הצרות והייסורים שעוברים על האדם, וכדכתיב (תהלים סט ב) 'הושיעני אלוקים כי באו מים עד נפש', ובשעת קריעת ים סוף 'נבקעו כל מימות שבעולם', כלומר, שמעתה יהא כח לבקוע ולשבר את כל הצרות שבעולם. ובכל דור ודור נשפעים הניסים מחדש, וזוכה האדם לצאת מצרה לרווחה מכל צרותיו ובפרט באלו שנמשלו לקריעת ים סוף, כגון זיווגו של אדם (סוטה ב.)^ל, פרנסה, ענייני הלידה ושאר דברים הנאמרים במס' פסחים (ק"ה). לבקוע את ים הצרות, ולפעול כל הישועות.

אמנם נצרך לזה 'תפילה' כדכתב ה'רשב"ם' (שם ד"ה בקריעת) על העניינים שדימו חז"ל קשין כקריעת ים סוף, 'ונפק"מ למבעי רחמי' (לבקש רחמים) להרבות בתפילות ותחנונים. על כן ירבה האדם בתפילה לקל חי, ויזכה לפעול כל טוב.

שירו לה' - סגולת אמירת שירת הים בשמחה ובכוונה

נוראות כתב הרה"ק ה'אמרי אמת' זי"ע (הובא ב'ליקוטי יהודה' בשלח ד"ה אלוקי אבי) לדעת מה פועל האדם קרוץ מחומר במרומים על ידי השירות ותשבחות שהוא אומר בהאי עלמא, דכתיב בשירת הים (טו טז) 'עם זו קניתי', שהקב"ה קנה את כלל ישראל, והרי לא מצינו שעשה בהם הקב"ה אחד מדרכי הקניינים של הגבהה או משיכה, וביאר הרה"ק, עפ"י מה שאמרו (קידושין כב:) 'הגביהו הוא לרבו קנאו' שאם העבד מגביה ומרים את רבו הרי הוא נכנס ברשות אדונו להיות קנוי לו בקנין חזקה, והכי נמי כתיב בפסוקי השירה (פסוק ב) 'אלוקי אבי וארוממנהו', היינו שעל ידי השירה גרמו כלל ישראל להרים כבודו של הקב"ה כביכול^ל, והיו כאותו העבד המגביה את רבו, ובוה נקנו להיות לו

לו. הרה"ח רבי נתנאל ראדזינער זצ"ל נכנס פעם אל הגה"ק ה'חזון איש' זי"ע ואמר לו 'רבי, קושיא אחת יש לי, והיא קשה כקריעת ים סוף', ברמזו על דברי חז"ל (סוטה ב:) 'קשה' זיווגו של אדם כקריעת ים סוף, אמר לו החזו"א, הרי סוף דבר היה שהקב"ה קרע את הים, אם כן אף אתה, תנוח דעתך, כי סוף דבר שתתישב קושיתך... לז. מתאמרא בשם הרה"ק רבי ישכר דוב מבעלזא זי"ע, שלכן לא חטאו הנשים בחטא העגל כי הן אמרו את שירת הים בתופים ובמחולות ובשמחה יתירה כדכתיב 'ותקח מרים את התוף בידה' (שמות טו כ), ולכן ניצלו מהחטא. לח. העידו על תלמידיו של הרה"ק הרר"ש מניקלשבורג זי"ע שכשאמרו עמו את השירה התרוממו כל כך עד שהרגישו בנפשם שהם עוברים זה עתה בין גזרי ים סוף, והיו מרימים שולי בגדיהם שלא יירטבו מהמים שבקרקעית הים. (בצחות לשון העיר הרה"ק ה'קדושת ציון' מבאבוב זי"ע שלכאורה חידוש הוא היאך בשעת התעלות כה גדולה חשבו כלל על בגדיהם...)

האדם כמו"ש (דברים כ יט) 'כי האדם עץ השדה (כ"ב ב'שור ברקת' להנה"ק רבי חיים הכהן זי"ע תלמיד מהר"ו זי"ע, סי' תער"ב)², ויכול האדם לפעול רבות ביום זה.

איתא ב'תרגום שני' (אסתר ג) שבשעה שהפיל המן הרשע את הפור מחודש לחודש (והיפך חודש המיועד לפורענות), ומשנפל הפור על חודש שבט נענה ואמר הלא בראש חודש שבט (לפי בית שמאי) חל ראש השנה לאילנות, לא אוכל להביא פורענות לישראל בחודש זה ולא אוכל להשמידם אז. וכתב על כך בספר 'זכר דוד' להנה"ק רבי דוד זכות אבד"ק מודינה (מאמר ג' פצ"ו), כי אף שלא קיימא לן שבראש חודש הוא ר"ה לאילנות אלא בט"ו בו, מכל מקום חזינו שיום 'ראש השנה לאילן' (כל חד לשיטתו) מסוגל מאד לעכב כל פורענות וכל רע מראשי עם קדוש^{מא}.

ולא רק לענין מחילת עוונות הדברים אמורים, אלא לכל מיני ישועות, כמו שכתב הנה"ק ה'בית אהרן' זי"ע (פסח בר"ה איתא במדרש), וז"ל. בשירת הים יש הכל, מה שהיה ומה שעתידי להיות, וכל הגאולות וכל העניינים שצריך האדם, הכל נכלל בשירת הים. ואם יאמר האדם שירת הים בכל לב ובמסירות נפש כל אחד לפי מה שהוא יתוקן כל ענייניו בגוף ובנפש, עכ"ל.

אילן אילן - מעלת וסגולת יום חמשה עשר בשבט הנה ימים המבורכים באים, יום חמשה עשר בשבט, יום שבו נפתחים אוצרות השמים להריק על העולם שפע רב בכל עניני 'פירות' רוחניים וגשמיים כאחד^{לט}. והוא נקרא 'ראש השנה לאילנות', ודייקן בזוהר הק' שלכן נקרא ר"ה לאילנות לשון רבים, ולא 'לאילן' לרמז שהוא 'ראש השנה' וזמן שפע גם לבני

לט. הנה"ק רבי יצחק אייזיק מזידיטשוב זי"ע היה מחלק פירות בשולחנו הטהור ביום חמשה עשר בשבט לכל הקהל, פעם נגמרו הפירות באמצע החלוקה, נענה הרבי ואמר לחסידיו, פירות הינכם רוצים, אתן לכם פירות כפי שלימדונו חז"ל - 'אלו דברים אדם אוכל פירותיהם בעולם הזה, והקרן קיימת לו לעולם הבא... ותלמוד תורה כנגד כולן', לכו עסקו בתורה ויהיו לכם 'פירות' הרבה.

מ. המהר"ל זי"ע (נצח ישראל פ"ז, ח"א נדה כה. ד"ה תחילת) מבאר דמיון האדם לאילן, שהרי הוא כ'עץ הפוך' ששורשו למעלה, שכשם שמשורש האילן יוצאים הענפים כך גם ראשו של האדם הוא 'השורש' שממנו יוצאים ומתפשטים כל האברים, ומקור יניקתו וחיותו הוא מן השמים ומלמעלה (דוגמת יניקת האילנות מן האדמה). ומעתה, כשם שאם יתנתק העץ מן האדמה סופו 'למיתה' ולאבדון כי יתייבש וינבול לגמרי מאחר שנגדע ממנו כל כח חיותו, כך אם יתנתק האדם מן 'השורש' דהיינו מאביו שבשמים אזי אחת דינו ל...

הנה"ק מהר"ש מבאבוב זי"ע אמר פעם לצעירי הצאן מבין חסידיו בהקישו של האדם לעץ השדה, כי כמו עץ השדה בכל עת שהוא עדיין צעיר ועול ימים, אף אם יתעקם עדיין אפשר להעמידו ביושר ולקשור אותו בשלשלאות בדרך שרוצין, ויגדל לתפארת לאורך ימים ושנים, אך משהוא מזקין כבר עומד גזעו בחזקה ואי אפשר להסיטו ממקומו כמלא הנימה. כיו"ב הוא האדם עץ השדה - בימי הנעורים עדיין אפשר לאדם לשנות את טבעיו שאינם טובים ואת מידותיו המגונות - להעמיד עצמו על דרך הישר. אך ככל שהוא מזקין קשה מאד לעקור כל מידה רעה. שאלוהו התלמידים, ועד כמה נקרא האדם צעיר לימים, ענה ואמר, כל כמה שהוא נותן לכופ את עצמו הרי הוא עוד צעיר... ומכאן לימוד לכל אחד אף למי שכבר אינו מצעירי הצאן לכופ את עצמו, ויום חמשה עשר מסוגל לעניין זה. עוד בענין האדם עץ השדה, אחד מחסידי הנה"ק בעל ה'תניא' זי"ע היה 'עובד' גדול שהיה 'טוב לשמים' אך לא היה מטיב לבריות כלל, קרא לו רבו ואמר לו, הנה הכתוב אומר (דברים כ יט) 'כי האדם עץ השדה', והדמיון שבין האדם לעצי השדה, כי כמו עצי השדה, אף העץ שהוא גדל ביופי והדר לשם ולתפארת - אם אינו נותן פירות אינו כי אם 'אילן סרק', ואינו נחשב ולא כלום, כיו"ב האדם, אף אם יתעלה בתורה ועבודה אם אינו נותן משלו 'פירות' לאחרים הרי הוא כ'סרק'...

מא. הנה"ק רבי דוד בידערמאן זי"ע היה בוער בשולחנו הטהור ביום חמשה עשר בשבט, והיה מתלהב באמרו כי הנה יום הוא יו"ט של 'ארץ ישראל', העיד הנה"ק הרמ"מ זי"ע כי לא הייתה אצלו התלהבות במשך השנה כהתלהבותו בשולחנו זה אחת בשנה, והיה חוזר ואומר שוב ושוב 'אן ארץ ישראל' דיגער יום טוב'.

בשנת תרע"ו התפשטה מחלת ה'טיפוס' ברחבי ירושלים של מעלה, מחלה זו הייתה נוראה ביותר, והייתה מביאה חולשה רבה על האדם עד שהיה נופל ומת ל"ע, ולא עוד אלא שמחלה ממארת זו הייתה 'מדבקת' את כל הבא

ובתב הרה"ק ה'אוהב ישראל זי"ע (בשלח עוד נ"ל טעם אחר) מט"ו בשבט מתחילים ימי הרצון והרחמים וישועה תהיה לנו ע"י משיח צדקנו שיבוא בב"א.

ומצאנו לרבותינו הראשונים שהחשיבו את זה היום כיום טוב של ראש השנה' ממש, וכך איתא ב'מרדכי' (ר"ה אות תש"א) וז"ל. 'ושאלת, ציבור שבקשו לגזור תענית בשני וחמישי ושני ופגע בט"ו בשבט, האם יש לחוש לראש השנה ולדחות התענית, או לא, כך דעתי נוטה, שהתענית נדחה עד השבת האחר ואין קובעין תענית בו ביום שלא מצאנו תענית בראש השנה' מב.

אף ב'צוואת רבי אליהו הכהן מאיזמיר' (שבט מוסר פט"ז) ציווה את בנו בני היזהר לאכול פירות בט"ו בשבט כי מנהג וותיקין הוא, ויש להעמיס בכוונתו לא רק לפירות הגשמיים, אלא לפירות הרוחניים שהם תורה ומצוות בראוי וכיאות, כי צריכים לדעת האך לאכול את הפירות מב.

כתב רב האי גאון (שימוש תהלים על מזמור א') שמזמור הראשון שבתהילים מסוגל לאמרה לאשה

המפלת, כי בו נאמר 'והיה כעץ שתול על פלגי מים אשר פריו יתן בעתו', והנה הרה"ק ה'עטרת ישועה' מדויקוב זי"ע (לט"ו בשבט בד"ה בפסוק) מבאר בפסוק זה, כי מזל שבט הוא 'דלי' המרמז על מים וכמו שנאמר (במדבר כד ז) 'יזל מים מדליו', וזה הכוונה והיה כעץ שתול על 'פלגי' מים - אם נפלג ונחלק את חודש שבט המרמז על 'דלי' מים, נמצא בחצי שבט את חמשה עשר בו. וביום זה אשר פריו יתן בעתו הזמן מסוגל מאד לפירות ההשפעות הטובות לפעול כל טוב וטב"ד.

עוד ביארו (תולדות יצחק) על זה היום בכתוב (תהלים קכב ד) ששם עלו שבטים שבטי י-ה עדות לישראל להודות לשם ה' שרמו יש בכך, שבטי מרמז על חודש שב"ט, וי-ה (עולה למנין ט"ו) מרמז על יום ט"ו שבו, שיום זה נועד עדות לישראל להודות לשם ה' - להודות לשם ה' בברכה על הפירות.

לתנאו הראשון - כל הטבע משועבד לתורה ועמליה

איתא במדרש (כ"ר ה ה) אמר רבי יוחנן תנאי התנה הקב"ה עם הים שיהא נקרע לפני ישראל, הדא

במגע עם החולה, באותה שנה בט"ו בשבט ישב רבי דוד בלבית אש ובצלה רבה כשעל שולחנו היו ערוכים פירות רבים מטוב הארץ, אלא שלא היו כמעט משתתפים באותו טיש, מאחר שהמחלה הכתה בעם ורבים חללים הפילה, באמצע עריכת השולחן פרץ אל תוככי ביהמ"ד ילד רך בשנים, ניגש אל הרבי בעודו מיילל מרה, כי אביו ואמו לקו שניהם במחלה הנוראה והינם שוכבים שרועים על ריצפת הבית ואין מי שיטפל בהם ויעתיר עבורם, קם רבי דוד'ל ממקומו בסערת נפש וזעק 'הייליגער באשעפער', וכי אפשר להשבית את שמחתי ביום זה'. לאחר מכן פנה אל הילד, נתן בידו פרי מעל השולחן, וציווהו שיתן לאביו שיאכל מזה הפרי בציווי הרבי, ויאמר לאביו ולאמו בשמו שעוד יזכו לראות ממנו פירות ופירות פירותיהן, ואכן שניהם הבריאו וזכו לראות בני בנים מזה הבן.

מב. הרה"ק מסאדיגורא זי"ע אמר פעם בחמשה עשר בשבט, יש צדיקים שנהגו ללבוש בגדי לבן כמו ב'ראש השנה', בין כך ובין כך יעזור ה' שכבר מהיום תחל 'שנה טובה' (אמת ליעקב ח"א עמו' קמז)

כבר אמרו צדיקים (אומרים משם הרה"ק מצאנו זי"ע) כי חמשה עשר בשבט יום מיוחד הוא, כי מאותו היום ועד חג השבועות יש מידי ב' שבועות ימי חג ומועד, כי לאחר ט"ו בשבט בא ר"ח אדר, פורים, ר"ח ניסן, חג המצות, ר"ח אייר, ל"ג בעומר, ולאחר מכן ר"ח סיוון וחג השבועות.

מג. מספרים על יהודי אחד שעלה עם משפחתו לארץ הקודש, תיכף כאשר הגיע אל ארץ הקודש רכן על עפרה ונישק את אדמתה, לאחר מכן פגש ברוכל המוכר רימונים, שמחו בני המשפחה לאכול מפריה של ארץ הקודש ולשבוע מטובה, קנה רימון אחד ופתחו - תוכו זרק וקליפתו אכל - כשאר הפירות שזורקים את הגרעינים, והיו כל בני המשפחה מתאפקים מלדבר סרה על 'פירות ארץ ישראל'... עד שנתגלה להם ה'סוד' ש'פירות ארץ ישראל' צריכים לדעת איך לאכול מהם... כך אף אנו צריכים לדעת האך לאכול ולקבל את פירות ההשפעות היורדות בהאי יומא.

מד. על כן על כל אחד ואחד לעורר את עצמו בתחנון ותפילה לקדם פני מלך עליון, וטוב יעשה מי שיסיים את כל ספר תהילות דוד בן ישי, 'פון דעקל ביז דעקל' (מצדו האחד של הספר לצדו השני) או אז יעשה 'דקל לפירותיו' וישפיע על עצמו עד בלי די, מ'פירות הדקל דעבידי דאתו'.

משמיה דהרה"ק האהבת ישראל זי"ע מתאמרא שאכילת האתרוג מסוגלת לפקידת עקרות.

הוא דכתיב (יד כז) 'וישב הים לאיתנו' לתנאו שהתנה עמו (וכמו שכתב הבעל הטורים ש'לאיתנו' אותיות 'לתנאו'). והקשה האור החיים הק', שאם אכן התנה הקב"ה שיבקע הים לפני יוצאי מצרים מדוע סירב הים להבקע, וכמובא בחז"ל (שמו"ר כא ו) שאמר הים למשה 'מפניך אני נקרע, אני גדול ממך, שאני נבראתי בשלישי ואתה נבראת בשני. כיון ששמע משה כך הלך ואמר להקב"ה אין הים רוצה להיקרע, מה עשה הקב"ה נתן ימינו על ימינו של משה, שנאמר (ישעיה סג יב) 'מוליך לימין משה'.

ועוד הקשה שמצינו בגמ' (חולין ז.) שרבי פנחס בן יאיר חלק את נהר גינאי, וכיצד היה בכוחו לעשות כן. ומבאר האור החיים הק', 'שהקב"ה התנה על כל מעשה בראשית להיות כפופים לתורה ועמליה^מ, ולעשות כל אשר יגזרו עליהם, וממשלתם עליהם בממשלת הבורא ברוך הוא^מ, ולזה תמצא כמו כן בשמים ובארץ ובכוכבים ובשמש וירח שלטו עליהם הצדיקים יחידים ואין צריך לומר מרובים כאשר חקק ה' להם בעת הבריאה'. ועל כן היה בכוחו של רבי

מה. הנה נאמר בסוף פרשת המן (טז לב) 'ויאמר משה זה הדבר אשר צוה ה' מלוא העומר ממנו למשמרת לדורותיכם למען יראו את הלחם אשר האכלתי אתכם במדבר בהוציאי אתכם מארץ מצרים'. ופירש רש"י וז"ל, לדורותיכם - בימי ירמיהו, כשהיה ירמיהו מוכיחם למה אין אתם עוסקים בתורה, והם אומרים נניח מלאכתנו ונעסוק בתורה מהיכן נתפרנס, הוציא להם צנצנת המן ואמר להם (ירמיה ב לא) הדור אתם ראו דבר ה', שמעו לא נאמר אלא ראו, בזה נתפרנסו אבותיכם, הרבה שלוחין יש לו למקום להכין מזון ליראיו.

הוסיף הרה"ק בעל הדברי יששכר זי"ע, שהנה צנצנת המן הונחה בקודש הקדשים ליד ארון הקודש שבו היו מונחים לוחות הברית והתורה, ללמד שעיקר השפעת הפרנסה היא על ידי התורה, על כן צנצנת המן המורה על הפרנסה נמצאת על יד התורה.

וכתב עוד שהיה מרגלא בפומיה דאביו, כאשר נכנס אחד לבקש ברכתו להצלחה בענייני הפרנסה, שמוטב לו להשקיע עצמו בתורה, ועל ידי זה יזכה לברכת כל ישראל האומרים בכל יום 'על ישראל ועל רבנן ועל תלמידיהון ועל תלמידי תלמידיהון ועל כל מאן דעסקין באורייתא וכו' יהא לנא להון ולכון וכו' ומזוני רויחי'.

בספר 'אור פני משה' (ד"ה מנהג) ביאר מנהג ישראל להשליך אוכל לציפורים בשב"ק דנא, שהנה כנסת ישראל נמשלה ליונה (כדאיתא בשבת מט.). להורות שאם יפנו את עצמם מעסקיהם ויעסקו בתורה ומצות אז ימציא השי"ת להם מזונות בלי עמל ויגיעה וירד להם המן מלמעלה, כאשר הציפורים מוצאים מזונותיהם נזרקים למעלה על הגגות. מו. סגולת התורה לרפואת הנפש וגוף גם כן. מעשה באחד מבני קהילתו של הגה"ח הרי"ד גראסמאן שליט"א רבה של מגדל העמק, שהוצרך בנו לעבור ניתוח (אפערציע) על כליותיו, ר' יצחק דוד שיכנע את האב שייכנס עם הבן אל הרה"ק הרמ"מ מלעלוב זי"ע להזכיר עצמו ולפעול דבר ישועה ורחמים, וכן עשו (ונכנסו יחד עם רי"ד), הרבי שאל את הבחור 'האם אתה לומד גמרא, אם תקבל על עצמך ללמוד גמרא לא תצטרך לעבור את הניתוח'. אביו של הבחור החל להסביר לרבי שהלא הם כבר בדרכם לניתוח, וכל הרופאים הסכימו שעליו לעבור ניתוח זה, אך הרבי לא שעה כלל לדבריו של האב, ופנה שוב אל הבחור וחזר ואמר לו 'אם תקבל על עצמך ללמוד גמרא לא תצטרך לניתוח', ויצאו מן הבית. האב והבן נסעו תיכף אל עבר בית החולים לעריכת הניתוח, אך משבדקו הרופאים את הבן ראו שכל מחלתו נעלמה כליל ואינו נצרך כלל לניתוח. הבחור שנפעם כל כך מהמופת הגלוי אותו חווה על בשרו, שקע בים התלמוד, עד שבהגיעו לטו"ב שנים זכה לסיים את הש"ס כולו, ובהמשך השנים נתעלה להיות תלמיד חכם מופלג. סיים רי"ד ואמר, שבאותם ימים אמרו, שגדול היה המופת האחרון שהבחור צלל בים התורה וצמח לתלמיד חכם מופלג, יותר מן הראשון - עצם הרפואה, כי הקשר והשייכות של הבחור עם 'גמרא וכדו' היה כרחוק מזרח ממערב.

מעשה הובא ב'מעשה איש' (ח"א עמוד ע"ז), בן תורה אחד בא להתייעץ עם הגה"ק החזון איש זי"ע בנוגע לאיזה עניין רפואי שהוא מסובך בה ונראה שעליו לעבור איזה 'ניתוח', החזו"א אכן יעץ לו לערוך את הניתוח במקום פלוני אצל רופא פלוני. אח"כ שאל הבחור רשות מהחזו"א לדבר עמו בלימוד, ודיברו במשך שעה ארוכה בעניין השייך לסדר קדשים, והחזו"א נהנה טובא מבן תורה זה. כשסיימו, אמר לו החזו"א בנוגע לניתוח אינך צריך לניתוח כלל. לא הבין הלה - מעיקרא מאי קסבר החזו"א ולבסוף מאי קסבר, הבהיר לו החזו"א, בתחילה דברתי עמך 'כמנהגו של עולם', אבל, משראיתי כי מ'עמלי תורה' אתה, הוריתי לך לבטלנו, כי הקב"ה מתנהג עם עמלי התורה בהנהגה

התורה שהיא בחי' ימין, וכמו שנאמר (דברים לג ב) 'מימינו אש דת למו'. ומסיים האור החיים הק' וז"ל: ולזה כל צדיק וצדיק שיעמוד אחר קבלת התורה יביא בידו שטר חוב אחד לכופו ליחלק מפניו^{מח}.

ויהי רצון, שיתעוררו עלינו כל הניסים מקריעת הים, ומירידת המן, ושיהא צילנו נאה עם כל השפעות הטובות, ונוכה כולנו כאחד להיושע בשמחת עולם^{מט}, גאולת עולם במהרה דין אכ"ר.

פנחס בן יאיר לבקוע את הנהר שכך התנה הקב"ה מתחילת בריאת העולם. אלא שאמר הים שאינו נקרע בפני יוצאי מצרים שהרי עדיין לא קבלו את התורה, וכל התנאי הוא רק להיכנע תחת לומדי תורה ועמליה^{מז}. ורימו בדבריו שהוא קודם למשה שהוא נברא בשלישי ומשה נברא בשישי, שאם היה בן תורה הרי היה קודם לים שהתורה קדמה לעולם (פסחים נד.), אך מאחר שעדיין לא קיבלו את התורה ממילא הים קודם לו. והולך הקב"ה ימינו לימין משה, ללמד שכבר יש בו את

שונה, ואינך זקוק לאותו הניתוח, לאחרונה סיפר זאת בליקוואד ראש הישיבה רבי מלכיאל קאטלער שליט"א, נענה זקן אחד ואמר אני הוא 'בעל המעשה'.

מז. ומעתה מצינו 'תרופת פלא' לכל אותם המתקשים 'כקריעת ים סוף' אם במציאת זיווגם ואם בקושי הפרנסה אשר נמשלו בלשון חז"ל 'לקריעת ים סוף', שהרי כל אותו הקושי לא היה אלא מפני שעדיין לא קבלו ישראל את התורה, אך לאחר מתן תורה 'הים ראה וינוס', אם כן איפוא זאת עשו וחיו, השקיעו עצמכם בתורה וייעלם הקושי וינוס הים (וכנזכר לעיל שקביעת עיתים סגולה יש בה להשפעת הפרנסה).

מח. בפרשתן (יז ח) 'ויבא עמלק וילחם עם ישראל ברפידים', ובמדרש (תנחומא בשלח כה) 'שָׁרְפוּ ידיהם מן התורה', ענין זה המשיל הגאון רבי אלחנן וואסערמאן זצ"ל הי"ד לשתי מדינות שנלחמו במשך שנים רבות זו בזו, ולא הוכרע קרב המלחמה ביניהם, הלך חכם אחד אל מלכו, ואמר לו, הנה, כדי לנצח את האויב עלינו לברר תחילה איה המקום שהם מחזיקים את כלי זינם, וכן באיזו דרך יוצאים חייליהם לקרב המלחמה, וכשנדע כל זאת נדע באיזה מקום עלינו לערוך את המלחמה ובזה ננצח אותם, וכן עשו וניצחו במלחמה. והנמשל מובן, כל אדם נמצא במלחמה תמידית עם יצרו הרע, היום אומר לו עשה כך ומחר אומר לו עשה כך וכל יום מפסיד צד אחר, מה יעשה כדי להכריע ולנצח במלחמה – יבין את תכסיסי ודרכי המלחמה של השונא, ועי"ז יכניעו תחתיו. וגילה לנו הקב"ה רז זה שע"י התורה יש ביד בשר ודם להשתלט על השטן ולהכניעו, והיינו דכתיב 'ויבא עמלק וילחם עם ישראל ברפידים' - שָׁרְפוּ ידיהם מן התורה, שרק מחמת שרפו ידיהם עלה ביד עמלק להילחם עמהם וחזרו למלחמה תמידית שאין לה סוף, כי רק על ידי התורה אפשר להתגבר על קיומו.

והא למה זה דומה (יסוד הדברים איתא ב'מסילת ישרים' פ"ה), לאחד שהמציא כלי מיוחד המורכב מאלפי חלקים, שאין מי שיודע את סודות הכלי יותר ממנו, וכל בר דעת יעשה רק כפי הוראותיו, כיו"ב (ב'נמשל) הקב"ה ברא את היצר הרע, ורק הוא יתב"ש יודע את הדרך המובחרת איך להתגבר כנגדו, ואם אמר הקב"ה 'אם אתם עוסקים בתורה אין אתם נמסרים בידו' ע"כ שאין חכמה ועצה אחרת טובה יותר מזו.

מט. אומרים בשם הרה"ק רבי אברהם מתתיהו משטעפינשט זי"ע שדקדק בלשון הגמרא (תענית כט.) משנכנס אדר מרבין בשמחה, ש'מרבין' משמע שהיא כבר נמצאת אצלנו – ובטרם יפציע אורו של אדר כבר צריך להיות בשמחה, אלא שמשנכנס אדר יש להרבות בה, ואם כן עלינו לדעת אימתי הוא זמן תחילת השמחה. ומבאר כי מחמשה עשר בשבט צריך להיכנס אל השמחה, ועל דרך שאמרו (פסחים ו:.) 'שואלין ודורשין בהלכות החג שלושים יום קודם החג', וכך גם ט"ו בשבט הוא שלושים יום קודם הפורים, וסימנך 'חמשה עשר' בהיפוך אתוון הוא 'שער שמחה', כי זה השער לה' להיכנס בו שמיום זה ואילך נפתחים שערי השמחה.